

8
69

1.

Kiderítése
EGY
PARLIAMENTI FELSŐHÁZ
SZÜKSÉGÉNEK,
ELEMEL MINŐSÍTÉSÉNEK,
ALKATRÉSZEI ÖSSZEÁLLÍTÁSÁNAK
ÉS
HATÁSKÖRE KORLÁTAINAK.

(*Jaraj Andor l. l.*)
6.

PEST, 1870.

NYOMATOTT NOSÉDA GYULÁNÁL.

Dr BALLAGI GÉZA.

Napjaink műveltségi állapota egy sajátosság birtokát igényli magának, mely őt a korábbi fejlődési fokoktól megkülönböztetné, és ez az általánosság, az egyetemlegesség jellege lenne, minél fogva azon tulajdonnal bírna, hogy amit munkássága eredményeként felmutat, minden nemzet által elfogadható.

Ha ez áll, úgy a műveltség mai eredménye tisztán, és merőben emberiségi jelleggel bírna; mert amiben minden nemzet egyetért, az csak az emberiség fogalmából folyó következtetések összége lehet.

Európa az új korban a múlt század végén kitört francia forradalomtól, annak gyümölcseként, három eszmét örökölt azon véres áldozatokban

gazdag esemény után, a testvériség, egyenlőség, és szabadság eszméjét.

E három eszme csakugyan az emberiség fogalmához tartozik, de életük az európai emberiség mai helyzetében nem látszik elég határozottan kifejezve.

E ténynek oka azon körülményben keresendő, mert a francia forradalom szelleme a fentebbi három eszmét merőben sejtelemként, és ösztönszerűleg lobbantá fel, és nem vette észre, hogy azok, mint az emberiség fogalmának alkatrészei, más külszervezést igényelnek, mint minővel az állam eddig birt; — ezért tántorgott a francia forradalom a köztársaság, és zsarnokság végletei között vérpatakokban, — és ámbár csak egy arasznyi

idő kell még, hogy egy egész század beteljék, mióta az új kornak eszméji értükért küzdenek : haladásuk politikai biztosítékok tekintetében alig látható valahol.

Sok viszontagság után, melyen ezen eszmék képviselője, Franciaország, 1789. óta áthatott, csak e pillanatban készül negyed ízben a parlamenti alkotmány által biztosítani békéjét, jövőjét.

Csalatkozni fog negyed ízben is.

Amidőn a parlamenti alkotmány Angolországban elfogadtatott : még senki sem állítá fel a testvériség, egyenlőség, és szabadság jel-szavait egy nemzet fejlődési céljakint; tehát a parlamenti alkotmány más célnak biztosítására találtatott fel, és másnak szolgál e mai napig, az úgynevezett politikai szabadságnak.

Ha tehát korunk fejlődési állapota az általánosság, és egyetemlegesség tulajdonánál fogva az emberiségi fejlődés egy mozzanatának jellegét nyilatkoztatja ki : úgy a jelenkor államainak az úgynevezett politikai szabadságon kívül még emberiségi jellegű célokat és feladatokat kellend tűzniök — és ezért a parlamenti alkotmány keretén is tágítaniök, hogy abban a magasabb élet tágabb fejlődése helyét találhassa. Amely állam erre hajlandó nem lenne, ellentétbe esnék az emberiség életére vonatkozó fentebbi eszmékkal, és kéntelen volna a testvériség, egyenlőség, és szabadság elnyomására szintoly véres eszközökhöz nyulni, milyeket a francia forradalom használt fölsegélésükre.

Amidőn hazánkban egy felsőháznak szervezése a törvényhozás egyik legközelebbi feladatául tüzetett ki a helyzet által: legjobbnak látszik az alkalom az európai solidaris fejlődésben rejlő erők — és az uralgó parlamenti kormányrendszer kölcsönös érintkezéséből fejlődhető ellentétek békés elhárításáról gondoskodni.

Ezen óhajtásnak kéri tulajdonítani jelen igénytelen sorok közzétételét

1870. tavaszán

a szerző.

A meddig az államok sorsának változásai figyelmeztetni fogják időnként a népeket arra, hogy tartós boldogságuk biztosításának titka még felfedezve nincs : addig ösztön, sejtelen és megfontolás egyesült erővé szövődik, hogy őket a merő köztársasági államszervezet feltétlen elfogadásától, sőt óhajtasától is visszatartsa.

Ezt mutatja jelene és múltja az újabbkori történelmi fejlődésnek, melyben Amerika egyesült államai hatalmának alkotója akként, mint mai népsége egy pillanatra sem találta még mellőzhetőnek azon felsőbb törvényhozási testületet, mely a Népképviselők házával egyenlő befolyást gyakorol napunkig az óriási ifjú állam életére.

Europának képviseleti rendszere nem elméleti, de gyakorlati úton, nem mint kutatás eredményeként levont következtetés, hanem mint a helyzet változhatlan tényeinek leginkább megfelelő rendelkezési mód tűnt fel azon államokban, hol a nemzeteknek egy hanyatló, eltűnésnek indult fejlődési korszakból egy szülemelő korszak életébe vezető ösvénye megszakadt — és áthidalást kívánt, hogy azon át haladjon az emberiség egy jobbnak sejtett jövőnek elébe, melynek hajnala talán csak most hasad.

Az eltűnt korszak a rendi alkotmány korszaka volt, melyet századunk, valamint elődjei mind más szempontból ítélnek meg.

Általában a szellemnek fejlődési és haladási szempontjából az államok rendi szervezetének jogosultsága napjainkban a legtöbb tudósok, és államférfiak részéről megtagad-

tatik elméletileg is; a hol a gyakorlat más rendszert ültetett helyébe, e más rendszer legáltalánosabban a képviselői volt.

Napjainkban halálos vajadásban létez a spanyol állam; legbuzgóbb fiai a köztársaság képén rajognak, a biggadtabbakat Európa népeinek nagyobb része megnyugtató, bátorítani látszik választásában, mely képviselői rendszeren alapuló alkotmányos fejedelmi ország lenne.

Tehát a rendi alkotmány a múlt korszak, melyből Európa államainak nagyobb része már kibontakozott, vagy legalább bontakozni törekszik; a jövőt teljesen ismerünk még nem lehet; a testvériség, egyenlőség, és szabadság, az emberiség és boldogság honának, a tökély országának tartjuk; a hid, melyen át ennek útjára juthatunk, a jelenkor, a képviselői államszerkezet kora elméletben, és gyakorlatban a szellemek túlnyomó áramlata szerint.

De mivel a jelen a múltnak átszövődése a jövőbe, és minden pillanata a jelennek azonnal múlttá válik, és a jövő jelenné: az államok élete helyesen csak akként képzelhető, hogy az folytonos átalakulása a múltnak jövővé; a jelen pedig ezen átalakulásnak szemeink előtti folyama, képződése, létesülése.

A jelennek tehát két alkatrésze van, a múltból átvett tények, és a jövőbe tervezett célok.

Oly jelen, mely a múltnak tényeit el nem ismeri, csak képzeleten áll, és való alap hiányában az élet tényein nem mozdíthat semmit. Oly jelen, mely nem a létező tények átídomításában, hanem csak eszmék felállításában találja feladatát, sem létező hiányt szüntetni, sem gondolt jót valószínűvé nem képes. Oly jelen, mely akaratát, figyelem nélkül a múltból maradt tényekre, megteremtési törekszik, a létező tények elemi erején megtörik.

A létező tények fogalma, értelme, jelentése és lényege a mag, mely reánk maradt a multból, mely mint megért fa ezt termé gyümölcsként a jelennek; a jelen a megért magnak befogadására váró talaj, melybe azt tisztán, konkoly nélkül letenni kell, és gondosan őrizni, szeretettel ápolni, vihar ellen védeni, hogy hatalmas hajtása utódaink javára egykor virágozzék, és gyümölcsét nyújtsa.

Az életnek közvetlen tényezője az anyagiság; a szellem abból fejlődés által ébred, s mint ösztön, sejtelem, eszme, gondolat és fogalom száll azon magaslatra, honnan, mint akarat, áthat az anyagi létnek idomítására, lelkesítésére.

Természetes képlete a család, és társadalom, mint ösztöne, sejtelme az emberiségnek; eszméjében, gondolatiban az államok képletei nyilvánulnak; fogalmából az emberiség élete létesülend.

A fejlődés mai foka azon állapot, midőn a fejlődő szellem haladó bolygójának magva áthaladva az állami képletek légkörét, behatolt az emberiség világkörébe de üstöke az államok légkörét színezi tündező világával. — De ezen kifejezés csak az összes emberiségi haladás állapotának általánosságára érthető; — a létező államok és népek mindegyikében külön foka lehet, és van a fejlődésnek, az ösztön, sejtelem, eszme, gondolat, és fogalom különfélesége szerint, melyeknek amazok megtestesülései.

A történeti korszak elejéből ismeretes államok szervezete, valamint a társadalomé, az ösztönből eredő család képei voltak; a király apja, ura volt a családi államnak; a rendek gyermekei, a népek szolgálói; az apa jogában hatalmát birta a király, a gyermek viszonyában igényeiket a rendek, a szolga kényszerűségében eszközzé süllyedt a nép.

Ezen alapon, és állapotból indult ki a fejlődés, a művelődés. A szó, mely végcélját kifejezni akarná, merésznek

látszhatnék még ma; de sejtenuk tévedés félelme nélkül szabad, hogy az őskor államaiban szolgaként élt népek egyelőre a családi állam tagjaivá vállandanak, hol majdan a családapa tisztét is átvéve, az állameszalád fejlődésével az emberiségi családnak egyenjogú tagjaivá nemesedjenek.

A görög világ előtti őskor a családi államok kora, melyben az apai hatalom egy apának kezében volt; a görög, és római történetben több együttes mostohának kezében néha még szigorubban suhogott a fegyelem ostora a népek szolgasora felett. A közép korban a szeretet válása által szelidülve, a családi állam fejedelme, és rendjei a népekben egyenlő rendeltetéssel bíró embertársaikat ismerték el, és azokkal emberi bánás viszonyában megenni isteni helytartóságuk eszméjéből folyó igényt engedtek alattvalóiknak.

Ez az európai népek nagyobb számának múltja, az Orosznak jelene.

Aligmúltjának mondhatjuk azon időt, midőn az angol nemzet anyagi és szellemi erejének ébredésével, és érzetében igényét joggá átídomította, korlátolva a fejedelem isteni jogosultságából származtatott apai hatalmát, és nagykoruvá tévén önmagát, saját sorsának önkezelése által; a tény, mely e történeti fejlődést jelzi, az államtan szótára szerint alkotmányozásnak neveztetik, történeti tekintetben fejlődés, haladás a fejedelmi teljhatalommal ellentétben, mely alatt a nép akarat nélkül, habár nem igénynek, de jognak hiányában volt; mivelődési tekintetben javítás, mert a nép szolgálai engedelmesség helyett saját jogának megszerzésével mások irányában jogtisztelést tanul, és elsajátít; emberiségi tekintetben tökélyesülés, mert a családi államból ekként fog fejlődni az állameszalád, mely minden polgárait egyenlő tagjává emelni hivatva van.

Az alkotmányozás eszméje, mely az angol nemzetben a 17. században először érlelődött tényné, az európai többi nemzeteket hasonló irányba ragadta, és e világrész államai élettevékenységének még talán századokon át kiváló vonása maradand. A múlt században követték a megkezdett irányt Amerika egyesült államai, angolhon gyarmatai, és a francia nemzet; e században Europa államainak legnagyobb része.

Hazánk 1848. évben lépett a cselekvési térre, melyen megnyugvása egy államnak sem leend, folytonos fejlődésének, haladásának kényszerűségét a ténynek fogalma rejtve méhében.

Az alkotmányozás ténye az európai államok életében három század óta úgy a legfontosabb, mint legkiválóbb fejlődési jelenség, napjainkban minden honpolgárra nézve annyi fontossággal bír, hogy annak fogalmával, hatásának terjedelmével, befolyásának nagyságával megismerkedni polgári kötelemének tartsa, mert egyesek nézetéből képződve a közvélemény, a közvélemény czége alatt pedig az alkotmányok: ha a polgárok téves nézete egy helytelen alkotmány szülemlésére okúl, vagy ürügyül szolgál: a polgárok anyagi, szellemi és erkölcsi érdekeinek összesége, az állam esend áldozatául a téves alkotmánynak.

Az alkotmányozás eszméjének célja egyelőre az állam beléletének szervezésére vonatkozik, mert meg akarja határozni, hogy az állami életszerv tagjai közül melyik mennyi jogosultsággal bírjon az állam akaratának alkotásában. Az eszme ébredése idejében a rendi állam tagjai-ként találta a fejedelmet, tágabb vagy szűkebb hatáskörrel, és a rendeket, egyszerűbb, vagy bonyolultabb viszonyban az elsővel: e két tagja az államtestnek harcban volt egymással a rendi alkotmányok keletkezte óta nem sokára; de a fejedelmi hatalom e harcából csaknem min-

denült győztesként lépett ki, és a rendek, nemesség és papság, világi, és egyházi urak a fejedelemlennek vagy hódoltjaivá vagy szövetségeseivé váltak a 17. századtól fogva. Ekkor a fejedelmi hatalom, a rendeket akár legyőzve, akár velük egyesülve, maga kezdé képviselni az államnak egész hatalmát, és közel volt az európai emberiség azon helyzetéhez, hogy a keresztény állam ismét családi állammá váljék, mint volt az őskorban.

E helyzetben azonban egy tagja az államnak sokat szenvedett, és ez a nép volt, összege mindazon egyéneknek, kiknek munkájából, és adójából élt, kiknek karjával védte magát részben a fejedelem, és kiknek sem szava, sem joga az államélet nyilatkozatában nem volt.

Ezen állapot szolgált ösztönül az alkotmányozási vágynak, melynek sokszor véres úton történt valósításából az állam eszméjének azon rendszere fejlődött, és létesült, mely szerint a fejedelemnek hagyatott meg a jog, az államnak külső, más államok iránti viszonyában azt képviselni, a népnek tartatott fen az állam belkormányzatának alakítását megállapítani; a volt rendeknek pedig megengedtetett, ezen belkormányzat megállapításánál szavukat érvényesíteni.

A fejedelem uralkodni, a nép törvényt szabni, a rendek a törvényhozásnál közreműködni voltak hivatva az újabb alkotmányozási eszmék szerint.

Fejedelem, rendek és nép azonban oly megnevezések, melyeknek értelme csaknem minden államban különbözök állami jogaiknak terjedelme tekintetében, és ez teszi az alkotmányozás sokféle színezetének, alakjainak alapját. Felfogásunk eredményeként az alkotmányozási törekvésnek csak azon célzatát állapítjuk meg, hogy a nép a fejedelemnek hagyta meg az uralkodást, magának tartá fen a törvényhozást, de abba befolyást engedett a rendeknek. Ez volt a helyzet az angol alkotmányozás első korszakában, és

nagyjában megmaradt napunkig, a legtöbb alkotmányos országokban.

Magyarország 1848-ban nem lépett be az alkotmányos országok sorába — ott volt már, mióta létezett mint európai állam; de új népet teremtett a már létezett alkotmányos elemek helyett; 1848. évig Magyarország népének jogát a köznemesség rendje gyakorolta; sem a föld népének, sem a városok lakosságának állami joga nem volt; az 1848. évi átalakulásnak egyik lényeges része abban állott, hogy a nemesség felvette a föld népét, és a városi polgárságot saját állami jogosultságának körébe; másik része abban, hogy a fejedelemnek a rendek legyőzésével vagy szövetségével gyakorolt túlnyomó hatalmát a parlamenti kormányzat rendszeréből folyó korlátok közé szorította.

Ez az akkori eredmény összege.

Az alkotmányozási törekvésnek ezen általános vázlata után át kell térnünk tartalmának részletes kifejtésére, a benne rejlő czélatoknak, valamint ezen czélatok valószínűsítésére számított eljárási módokatnak felderítésére, és ismertetésére.

Az alkotmányozás az állami élet alaki oldalára vonatkozik; célja nem az, hogy meghatározza, mit tekintsen az állam azon feladatúl, mire törekednie kell, — hanem az, hogy meghatározza, kik és miként legyenek jogosulva az állam nevében, és hatalmával akként élni, amint nekik tetszik, jónak látszik.

A 17. században Angol és Franciaországokban a végzet olyan fejedelmeket léptetett fel, kiknek személyes erélye a helyzetben feküdt kedvező körülményeket végletekig kihasználta önző irányban, feledve a fejedelmi hivatás kötelmeit.

Az angol forradalom megtörte a királyi hatalmat, és megsemmisítette jogát.

A francia forradalom utánozta az angolt, és hogy eljárása még inkább hasonlítson amazéhoz, itt is, mint amott a fő, mely a királyi koronát viselte, vérpadon hullott el.

A királyi hatalom megtörése, a királyi jog megsemmisítése — ez főeredménye a két említett forradalomnak;— ezen eredmény biztosítása fő-célja az alkotmányozásnak.

Mellékes czélzat több van benne, de amarra vonatkozva teljes létesülésük is csak eszközül fog feltűnni a vizsgáló előtt.

Ily mellékes, alárendelt czélokul tekintethetnek :

a képviseleti rendszer; értelme leghelyesebben akként fogható fel, ha ellenébe állittatik a rendi alkotmány rendszerének, melyben a nemesség személyes jogsultságánál fogva folyt a törvényhozásba; a nemesség volt jobb kara a középkorbeli Isten kegyelméből királyságnak; ha tehát a királyi hatalmat meg kelle törni: a nemességet kelle megtörni. — A képviseleti rendszer az eszköz, mely által a nemesség joga megsemmisített; ő is vehet részt a néppel együtt a törvényhozási képviselők megválasztásában, de részvéte döntő lenni nem fog. A képviseleti rendszer tehát, noha más szempontokból is, más czélokra vonatkozva, más irányban is birhat értelemmel — alkotmányozási értelemben csakis azon eszközként fog bizonyulni, mely a nemességet törvényesen megfosztá nemesi jogától, és csak ezen értelemben birja a kellő fontosságot kutatásunkban.

A parlamenti rendszer; nem kevesbbé terjeszthető értelme távolabb határokig a valónál, mint a képviseleti rendszeré. Az általunk elfogadott értelme párturalom.

Minden testület akaratát tagjainak többsége alkotja; általában véve a parlamenti határozatok is a többség akaratának kifejezései; de egy ország törvényhozásának minden egyes határozata csak egy-egy szemé azon lánczolatnak, mely eszköz az államérdekek építményének megerősítésére, biztosítására.

Az államnak egy, és osztatlan fogalma megkívánja, hogy nem csak ezen egységében maradjon czélja a törvényhozás intézkedéseinek — de ezen intézkedések, mint valószínűsítési részletek, egy czélzattal, egy irányzatban, egy következetes módszer részleteiként intéztessenek — egység legyen nem csak a czélban, hanem az elérésre számított módszerben is.

A többségnek általában vett fogalmából a módszernek következetes egysége nem önként folyó dolog, — hogy a módszer a cselekvésben egy, és következetes legyen, szükség, hogy a többség is, legalább a főbb kiviteli módozatok lényegére nézve egy, és következetes legyen. A többség véletlen, esetleges alapon is létesülhet, de következetes csak úgy lehet határozatai szellemére nézve, ha nézetegységen, elvegységen, egyöntetűségen alapszik; a fegyelem, mint a többség tömörségének fentartására kigondolt módszer ezt eredményezi — ez pedig a pártot.

A politikai párt hasonló nézetek alapján fegyelem által többségre törekvő egyesület, a többségre jutott párt uralgó párt.

A parlamenti kormány kifolyása az uralgó pártnak. A kormánynak feladata lévén, hogy az alkotmányban megvetett alapon, és annak szellemében vezesse az állam életét; önként következik, hogy minden tettének az alkotmány szellemével megfelelőnek kell lenni, és e szempontból a parlament elismerését birni; minden tette tehát a parlament minden tagja által gáncsoltathatik, bi-

rálát alá vétethetik, e bírálat folyamának lehető túlterjeszkedése, vontatása végnélküli tanácskozásoknak parányi eredményét engedné csak remélni, és a parlamenti élet tevékenységét mindenben túlhaladnák a gyakorlati életnek tényei, melyeknek rendezésével a törvényhozás elkésendne; e bajon csak bizalom segíthet, melynek létezése mellett a kormány tettei nem gyanakodó ellenzésre, de gyámolásra találnak a törvényhozás tagjainál; csak e gyámolás biztos reménye teheti lehetővé egy kormánynak, hogy kormányzata megindulhasson, haladhasson, eredményt mutathasson. De miután az uralgó párt ily gyámolást csak oly kormánynak ígérhet, melynek tagjai már hivatalos állásuk elfoglalása előtt bizalmát birták: önként mutatkozik annak szüksége, hogy a kormány az uralgó párt kebeléből származzék, annak kifolyása legyen.

A parlamenti rendszer az érdekek uralmának rendszere. Keletkezésére a középkori királyság az által szolgáltatott okot, hogy személyes uralmának hatalmi tettei figyelmen kívül hagyták, elhanyagolták, megsértették vagy megroncsolták a nép érdekét. Innét általános azon egy iránya az alkotmányozási törekvésnek, hogy terhet háritni az államra csak a nép képviselőinek akaratából szabad; minden más pontokra nézve léteznek különbözőségek, erre nézve nincs. — Alapjogokat a francia alkotmány mintájára az angol alkotmány nem állított fel, ámbár azok magasabb rangu eszmeosztályzatból származnak; de a teherhárítás tekintetéből ugyan azon fentartás van az angol alkotmány keletkezése óta létesült minden alkotmányban.

Ezen kivétel nélküli egyenlősége az alkotmányoknak kézzelfoghatóvá teszi, hogy, a miben különbséget nem mutatnak, mi kiváló vonásuk mindenek felett nem más, mint első sorban a népek érdekének biztosítása teher ál-

tali roncsoltatás ellen, — azontúl annak kimélése, gondozása, kifejtése, biztosítása gyarapítása.

A parlamenti rendszer az állam belügyeiben feltétlen kormányzati rendszer. A kormányzat minden ágában a kormány csak az uralgó pártnak akaratát létesíti, — és ezért az uralgó párt meg nem engedheti, hogy kormányának tetteit akár fejedelem, akár hatóságok korlátozhassák.

Megyénk a parlamenti rendszer létesülését megelőzőt korból valók, a rendi alkotmány maradványai, és habár testileg élnek, a parlamenti kormány hatalmát korlátolni még lehető ujja születésük után sem leendnek hívatra, vagy képesítve.

A parlamenti rendszer egy kamara rendszer.

Az állam belügyeire vonatkozván a kormányzat, ezt pedig feltétlenül intéztetvén az uralgó többség saját kifolyású kormánya által: nem képzelhető, hogy egy tényleg létező felső háznak akár egyes intézkedések, akár egy általános kormányzati irány és célzat ellen megkísérlett ellenzése a parlament bizalmára támaszkodó kormánynak cselekvését akár megakadályozhassa, akár elzsibbaszthassa; — a mely testületnek pedig a kormányra ily döntő befolyása nem lehet: az ezen kormánnyal, és miből ez ered, a parlamenti eszmével tényleg létezhet együtt, de rendszerének sem lényeges, sem szükséges része, sem folyománya.

A gyakorlat is eddig azt mutatá, hogy a hol felső házak léteztek, inkább diszítései voltak a parlamentek egyszerű alakzatának, mint egyenjogó részesei kormányzási hatalmának.

A parlamenti rendszernek a királyság sem folyománya, sem alkotó része. Lehetetlen tagadásba venni a ténnyt, hogy az alkotmányozási erőködések, sőt véres tusák közepette a parlamenti rendszer azon pillanat-

ban ülepedett meg, midőn a királyság, habár csak ideiglenesen is, tétlenségre volt szorítva, tehát létrejöttéhez a királyság nem volt szükséges; de működéséhez sem, hiszen már művének zárkövét illeszté rendszerébe, midőn alkotmánya diszitéseként, tekintélye fényesítésére fogadta el a korona jelvényét azon pecsétre, melyet saját tettének törvényesítésére nyomott önalkotta alkotmánya alá. A királyság alkotmányosságának fogalmát ma is abban találja fel, ha a király nem saját akaratából, hanem az uralgó parlamenti többség szellemében, és annak kormánya által — és önként érthetőleg, annak nézete szerint nyilatkozik. Sok, és huzamos időszakok voltak a parlamenti rendszer történetében, melyekben az királyság nélkül létezett.

Az alkotmányozás általánosságából immár különböző irányban kifejtett fő- és mellék célzatoknak, és ezek valószínűsítésére számított eszközöknek összegén oly terjedt, és elágazó hatásoknak színei játszanak, miként azoknak összpontosítása kívánatosnak mutatkozik, hogy együttes eredményük, és erejüknek sugára világítsa meg további kutatásunk ösvényét.

A fentebbiekben előadott felfejtés szerint „az alkotmányozási törekvés célja a megtört királyi hatalom ellen képviselet alapján álló törvényhozás uralgó pártjából kifolyó kormánynak feltétlen hatalmával biztosítani a képviselt érdekeket felsőházzal és királlyal, ha lehet, nélkülök, sőt ellenük, ha kell.“

Az eddigi államtani elmélet korlátai között tartott szempontból vett fentebbi meghatározásából az alkotmányozási törekvésnek egy dolog célzatosan elhagyatott, kettő feltételesen foglaltatott bele.

Elhagyatott a megyék, törvényhatóságok, helyhatóságok eszméje következő alapon:

Való, hogy mióta a parlamenti rendszerből folyó feltétlen kormányhatalom francia országban oly csattanósan egybevágó gépezetét létesíté a közigazgatásnak: a francia nemzet összes életjelenségei csak az ország szívében, fővárosában mutatkoztak a törvényhozás, és kormány körül; mivel pedig itt is a parlamenti rendszer forradalom, és államesin következtében gyakran szünetelt: ily korszakokban az állami életnek belső küzdterén siri csend uralgott és a nép életét mintegy hosszú állomba, vagy mámorba látszott szenderíteni, melyből maga az ébredés is kétesse válhatott, oly veszélyesnek látszott hosszabb tartama. Ellenben éppen hazánknak szerencsés sorsa figyelmezteté Európá alkotmányos népeit, miként lehet, hogy egy ország, mely alkotmányát elveszté, a helyhatósági életből maradt romokból is készíthet oly szilárd alapot, melyről alkotmányát visszaszerezze.

E jelenségek fontolása ébresztheté fel úgy angol, mint franciaországban azon tudósok figyelmét, kik főleg a magyar alkotmány visszaállításának kedvezőbb ideje óta, mely 1859 után állott be, a helyhatósági intézvényeknek nagyobb fontosságot, és részben jogosultságot hajlandók tulajdonítani, mint az előtt.

Nálunk magyaroknál mindég őszinte buzgó kegyelet ápolgatott azon „Megyék“ iránt, miket 1848. évi törvényeink a magyar szabadság védbástyáinak diszes nevével címmeztek, és melyeknek létezése addig, míg hazánk sorsát a birodalom központjából érkező rendeleteknek csak is végrehajtására irányzott működése a budai kormányzéknek intézte, valóban életfeltétele volt a magyar alkotmányosságának. — De ha visszapillantunk az 1848. évet közvetlenül megelőzőtt évtizednek azon politikai irányára, mely akkor a haladás zászlóját lobogtatá, úgy találjuk, hogy az a „Megye ellen“ és a parlamenti központosság mellett

buzgott, és ezen iránylatnak megfelelt azon elbánás is, melyben a megyék az 1848. korszak alatt részesültek; kevés megye került el a kormánybiztosok küldetését, egy sem a parlamenti kormány feltétlen uralmát.

Az 1860. évtől megnyílt politikai életnek természetes küzdterévé ismét a megye szolgált addig, míg a parlamenti élet működése meg nem kezdődött, de azóta a megyék elnémultak és elnémítottak, a mint az idők járása hozta magával. A megyék rendezése körül nyilvánult eszmék alapjáról ítélve a megyei élet jövő hivatását: azok első sorban biztosító intézetekül céloztatnak felállíttatni a parlamenti kormány feltétlen uralma ellen, — mellékes célzatok színével is tüntethetnek fel, de komolyan alig hiszi valaki, hogy ezek fontosságukra nézve felérjenek az első czéllal. Helybeli érdekekben leghivatottabb tolmácsok lehetnek, és így helyhatósági életüknek van célja, lehet eredménye; országos ügyekben felszóllalás, vélemény nyilatkoztatás sőt érvényesítés is lehet legjogosultabb, valamint egyedüli hivatásuk; a kormányzat kezelése azonban, ha a parlamenti kormányrendszert lényegében megzavarni nem akarjuk, többé feladatuk nem lehetend; mert ha a parlamenti kormánynak hatalma — önként értetődvén, hogy e hatalom az alkotmány, és törvény alapján maradand, — nem feltétlen: a véle járó felelőség lehetetlen.

Mivé fog fejlődni, valósúlni a megyék eszméje? jelenleg még nem tudhatni; de azt már is biztosnak tarthatjuk, hogy lényeges korlátot bennük parlamenti törvényhozás, és kormány sem felállítani, sem tűrni nem foghat, és ezért az alkotmányozási törekvés általános meghatározásának köréből a megyék életének rendszere, mely parlamenti rendszerrel együttesen még egy országban sem léte-sült, kihagyandónak látszott.

A feltételesen belefoglalt két dolog: a felsőház és a királyság.

Ha a felsőháznak és királyságnak több jogosultságot engedünk a parlamenti kormányrendszerben, mint a megyék eszméjének, ez önként érthetőleg nem azon okból történik, mintha a megyét, mely védbástyája lehetne a szabadságnak, létesítve lenni nem óhajtánók; kinek lelkében az emberiségnek csak sejtelme is van, lehetetlen nem kívánnia, hogy a szabadságnak minél több biztosítéka legyen. Csak kétkedünk azon törekvés kielégítő sikere iránt, mely a megyék régi hivatásának, és szolgálatának emlékeiből ismeretes hatással akarná fentartani azokat. Akképpen a felsőház és királyság intézményét nem azért vettük feltételesen az alkotmányozási törekvés életkörébe, mintha a politikai fejlődöttség mai fokán már elméletileg is mellőzhetőnek tartanók: csak a parlamenti kormányzat rendszerének szempontjából ítélve fogjuk fel a dolgot akként, hogy a míg a napjainkban uralgó alkotmányozási iránynak legfontosabb lényeges része marad a parlamenti kormányrendszer, addig felsőház, és királyság ennek ellenében csak alárendelt, feltételes jogosultsággal bír, vagyis; soha parlamenti kormányrendszer magát királyságért, és felsőházért fel nem adja, soha érettük magát meg nem tagadja, soha miattuk önkaratát fel nem áldozza,—ellenben, valahányszor akarátának állhatatos ellenzői, irányának ellenesei voltak: elhagyta feláldozta, megrontotta és eltiporta azokat.

Tehát a parlamenti kormányrendszer csak akkor tűri meg a királyságot és felsőházat, ha útjában nincsenek; útjában pedig csak az által lehetnek, ha önkaratuk volna, mely a parlament ellen is érvényesíthetné magát: tehát azért nem tűri feltétlenül, mert önálló akaratot önmagán kívül másnak nem engedhet.

De szereti, ha felsőház és királyság véle

megférnek; mert önmagában a parlamenti kormány nem az egész állam összes tagjainak, hanem csak alaki többségének lévén kifejezése. ha kormányzatának szelleme voltaképen nem a népség többségének is szelleme, mely eset a legritkább, sőt alig lehetséges kivétel: ezen állásnak érzetében, és annak öntudatában, hogy legjobb esetben is a parlamenti kormányrendszer csak egy alaki többség megbízására támaszkodhatik mint hatalma alapjára: lehetetlen neki nem szívesen fogadni azon gyámolást, melyet alakilag egy felsőháznak tekintélyében és egy királyi trónnak fényében nyerhet.

A mig tehát van reménye arra, hogy egy felsőházban és királyságban saját uralmának gyámolót fogja birni, addig mindig keresi e szövetségeseket; és a mennyiben az alkotmányozás művének főszerzője a parlamenti rendszerben működő alsóház leendő: egész befolyását a felsőháznak, és a királyi jogoknak akkénti szervezésében fogja érvényesíteni, hogy ezek ellenesei, akaratának gátolói sohase lehessenek, hanem csak szövetségesei.

Feltűnő tény az alkotmányozási korszakokban csaknem minden állam történetében, hogy oly viszonyok között születlemlék az alkotmány, midőn a királyi hatalom, kezelőinek hibájából, hitele fogytáig hanyatlott. Ily helyzetben a királyi hatalom csak azon korlátok közé szorítva tartatott fen, melyeket neki szabni az alkotmányozási mozgalom intézői jónak láttak; és választási szabadság hiányában a királyság e helyzetben megnyugodni kéntelen volt.

Saját hazánk példája mutatta, hogy az 1848. évi alkotmányozási ténynek is voltak részletei, melyeket módosítani utólag szükség volt, hogy legalább a többi alkotmányos országok fejedelmeinek jogköre biztossittassék a magyar királynak.

Ez történt az 1867. évi VII. és VIII. t. cz. által.

A sors kedvezésének köszönjük, hogy a felsőháznak rendezése oly időszakba jutott, mely rendkívüli, váratlan, meglepő események lázától menten, megengedi, hogy az alkotmányozásnak ezen műve higgadt nyugalommal vétessek munkába, és mind a kitűzött cél, mind a választandó eszközök tekintetéből több oldalról vizsgálat, és eszmecsere előzze meg az elhatározást.

Ha az alkotmányos állapot előnye azon államoknak, melyekben létezik, akkor tagadhatatlan, hogy az annak birtokában létező államok messze előttünk vannak fejlődésükben és ezért sietnünk kell megközelíteni őket gyorsabb haladással.

Ha semmi oly tökélyel nem szülemlik, minőre az idő jártával fejlődni szokott: akkor az alkotmányos államok tapasztalatából mutatkozó javításokat azonnal át kell vennünk a célbavett alkotmányozási ténynél. Ez által siettetjük államunk alkotmányos haladását.

A midőn fentebb allítottuk, hogy Európának képvisleti rendszere nem elméleti, de gyakorlati uton — nem mint a kutatás eredményeként szülemló elhatározás, hanem mint a helyzet változhatlan tényeinek leginkább megfelelő rendelkezési mód tünt fel azon államokban, hol létesült: kijeleltük egyuttal azon nézpontot, honnan kiindulásunkat és követendő irányunkat vennünk kell minden további alkotmányozási tényre, melyet kellő szabadsággal, és higgadsággal fogamosithatunk.

Ha válságos időkben tennünk kell, mire a viszonyok szoritnak: ma tegyük azt, mit a helyzet tiszta felfogása enged.

Ámbár az alkotmányos államtan elmélete napunkig még három századot be nem töltött létele tartamával: mégis minden államban, hol létre jött, válságai voltak.

Véres harcok is támadtak belőle, sőt alkotmányok rövid tartam után teljesen is elenyésztek.

De a figyelő elme nem vár ily szomorutényeket, hogy a bajnak kutatásához fogjon.

A fejlődés természetéből folyó következmény, hogy az államoknak, valamint az összes emberiségnek életében minden eszmének, minden törekvési iránylatnak megvan saját jogosultsága, és korszaka. Így az alkotmányozási törekvésnek is, — és ki ezen külön fejlődési folyam eredményének kifejlődése előtt annak lehető következményeit taglalgatja, mérlegeli, néha olyan szempontra juthat, melynek képviselője irányában a divat emberei nem a legjobb akaratnak véleményét ápolják. De napjainkban, midőn az események fejlődése igen gyors menetet vett, a feltétlen körületekből folyó lassuságnak érdeme is csökkent, és végül azon helyzetben vagyunk, hogy a legjobb tanácsnak is az időhöz van kötve értéke, a késő bánat sorsa csak guny. A közjóra czélzott nézet-nyilvánítás tehát számolhat legalább a jóakarát érdemének elismerésére, és e jogot igénybe venni az egyéni nézetnek, a gondolat szabadságának czimén minden honpolgárnak megengedve lehet.

E tekintet ösztönözhet bárkit is, gondolatával elébe vágni az események elemi, de rendszeren lomha haladásának, és taglalni előzetesen is bizonyos állami tényeknek biztos, sőt elháríthatlan történelmi folyamányait, hogy ez úton a közjónak szolgáljon.

Ezen okból látszik jónak az alkotmányozási törekvések eddigi tüneményeit hatásuk összegében egybefoglalva tanulmányozni, mielőtt működésüknek részletezett fokozásához fognánk; tisztán látni azon erőnek hatalmát, természetét, irányát, és czélját, melyet hazánk állami életében legfontosabb tényezőként megállapítani törekszünk.

Ha az emberiségnek mindenki által elfogadott legkö-

zelebbi feladata a haladás: úgy minden elfogadható alkotmánynak két dolgot feltétlenül biztosítani kell, a békét, és szabadságot.

Az emberiség feladatául két kérdés van kitűzve: mi célja? — és miként éri el? — egész bölcseségünk feladata e két kérdésnek megfejtésében fekszik.

Mit ismerjen el az emberiség végcéljának? ezt ha ma valaki teljes szabatsósággal is megmondhatná, az uralgó érdekekben oly határozott ellenzésre, a tökéletlen fejlődési fokozatuaknál oly lanyha pártolásra találna, hogy minden tisztelet, és elismerés daczára, mellyel századunk miveltsége iránt viseltetünk, nem vállalhatnánk jót állást, még csak az üldöztetéstől mentességért sem, annál kevésbé elismertetésért, bizonyítványai ezen állításunknak mindazon nagy emberek, és újítók, kik tanaik, állításaik, és felfedezéseik nagy hatása miatt áldozataivá válltak az uralgott nézetek, és rendszerek hatalmának.

Az emberiség végcéljának szabatos meghatározását tehát mellőzzük, mert vita tárgyává tétethetnék; de ha abban mindenki megegyezni kéntelen, hogy egy végcélunknak lenni kell, mely egy időben mégis létesülend, bármi távolban legyen az még ma tőlünk: akkor az is kézzel fogható igazság, hogy ezen végcélunknak akarmely messze jövőbeni elérésére egy feltétel van, mely egyuttal eszköze, és ez a fejlődés; csaknem egyre megy ki tehát, akár a valódi végcélunk meghatározását volnánk képesek adni, akár azon eszközt, feltételt, és utat jeleljük ki, a melyen és a mely által a végcél szükségképen eléretik.

Tartsuk fen tehát végcél helyett egyelőre mint közvetlen célt a fejlődést.

A fejlődés fogalmában két jelentőség van; az egyik azon feltevés, hogy az idő, a melyben, és az állapot, a melyből fejlődés lehető — nem bir a képzelhető,

a lehetséges tökélylyel, — még tökéletlen. Tökéletesen túl már fejlődésnek helye nincs.

A második jelentőség az, hogy a fejlődés egy valódi, vagy képzelt jobb állapot utáni törekvésnek folytonos munkája. Tehát a fejlődés egy tökéletlennek beismert helyzetből áthaladás tökéletesb helyzetbe.

Ha immár az emberiség végcéljának szempontjából eszköznek, vagy feltételnek tekintendő fejlődés, mint közvetlen cél tüzetik ki, legközelebb azon kérdés merül fel, miként biztosítható ezen cél? mi feltétele, és eszköze a fejlődésnek?

Ha a fejlődés fogalmának egyik értelme az, hogy a létező helyzet tökéletlen; egy tökéletesnek eszméjét, utait, eszközeit felderíteni pedig mindenki hivatva van: ezzel már feltűnt a fejlődés első feltétele, mely nem más, mint a szabadság, mely mindenkinek biztosítandó, hogy ugy elméleti, mint gyakorlati uton tökéletesebb helyzetet és viszonyokat keresni, vizsgálni, itélni, kísérteni, létesíteni, alkalmazni — biztosított joga legyen.

Sok szép, igaz és jó létesült már az emberiség éltében, és a mint lépten, nyomon tapasztaljuk, mily nagy szellemi segély áll a fejlődésnek gyámolására az ó kornak tudósai után reánk maradt nagybecsű művekben: ugy még nagyobb áldást árasztott volna az emberiségre némely társadalmi vagy állami intézvény, ha a régi kornak összes életével együtt annak romjaiba el nem temettetik.

Mi oka annak, hogy oly sok képlete az élet nyilatkozásának nyom és eredmény nélkül elvész? az államoknak belső és külső válságai. Ha már a külső csapások néha előreláthatlanul, tehát elháríthatlanul érték az államokat: azt mégis tapasztaltuk, hogy a legtöbb pusztulások belső láz, forrongás és felbomlás következményei voltak. Ily belső lázas állapotból fejlődő felbomlás előli, feloldja, felosztja, meg-

semmisíti a létező viszonyok összegét, és a jónak bizonyulhatott állapotokat a lehető hibásokkal együtt az élet teréről lesöpri, eltünteti akként, hogy a következő életnek sokkal korábbi álláspontból kell újra kiindulni, mint az volt, melyet a lezajlott válság eltüntetett.

Népek és államok életében a lehető legnagyobb csapás a békének eltünése, legyen az kül- vagy belzavar, forradalom, háború, vagy láz által, mert mindegyik a létező viszonyt rendesen előli, elveszti, megsemmisíti, a helyett, hogy átidomítná. E csapásnak távoltartása, ez elleni biztosítás a béke, mely második feltétele, eszköze a fejlődésnek.

Szabadság és béke tehát a két feltétel, mely nélkül fejlődés nincs, és ki az utóbbit akarja, annak a két elsőt eszközölni kell.

Feltűnt tehát az emberiség végcélját egyelőre helyettesítő fejlődés, mint általánosan elfogadható, legalább kétségbe nem vonható főcél, és annak feltételei, tehát egyelőre eszközei a szabadság és béke kívánalma, mint másod sorban, de még közelebb álló célok, és ezekben megtaláltuk próbakövet az alkotmányozási műveknek.

A mely alkotmány legjobban biztosítja a szabadságot és békét, az legbiztosabban eszközli a fejlődést, tehát legjobb; a mely azt feltétlenül biztosítja, az feltétlenül jó alkotmány.

Hogy tehát a külön alkotmányozási műveknek helyességét, vagy gyarlóságát biztosan mérlegelhessük, figyelemre kell vennünk egyes alkatrészeiknek külön, és összes szervezetük együttes hatását.

Az alkotmányozási törekvésnek általánosságából fentebb kifejtettük következő alkatrészeit, u. m.

a képviseleti rendszert,

a parlamenti rendszert,
 az érdekek uralmát.
 a feltétlen kormányhatalmat,
 az egykamara rendszert,
 a királyság nélkülözhetőségét.

Lássuk immár mindegyik alkotrészes alakulásait, és hatását a szabadság, és béke, mint a fejlődés feltételeinek szempontjából.

A képviseleti rendszernek megítélésére egy szempont nem elég, és a mint az az alkotmányozási műnek egyik legfontosabb talpköve: úgy legszükségesebb, bár egyuttal legnehezebb teljes hatásának minden irányban kiderítése.

Fentebb említettük, hogy a képviseleti rendszer első sorban a nemesség rendi jogának gyakorlata ellen volt intézve, e szempontból felfogva helyes eszköz a kitűzött célra. De ha a nemesi rendnek befolyását a képviselet eszméje által megtörtük: azon kérdés támad, mit képvisel a képviselő? első ötlet válaszul: a népet általában; de ezen állítás értelme már nem felel meg a valóságnak, mert

a) alig van alkotmányos állam, melyben az állampolgársági jog census által akként nem volna megszorítva hogy a választási jogból a népnek egy része ki nem volna zárva; a kiszorított néposztály ugyan csak a legszegényebb osztály, de ez magában nem zárja ki a lehetőséget, hogy a kizárt osztály legyen a számosabb — vagy legalább számos — ezen esetben pedig, mely minden alkotmány mellett lehető, a képviselet nem a népé, hanem csak annak egyik vagyonosabb osztályáé, — tehát nem merő népképviselet.

b) Az alkotmányos elmélet szerint a képviselő nem választóit, hanem az összes állam érdekét képviseli; azaz nem csak szabad neki választói érdekeit figyelmén kívül hagyni, ha ítélete szerint az állam közérdekében nem fek-

szik valósításuk, — de sőt figyelmen kívül hagynia kell: — ily viszonyban a választó kerületre nézve teljesen mind-egy, akár ő maga választotta legyen képviselőjét, akár más, vagy senki; és annyi tagadhatatlan, hogy ezen esetben egyre megy ki a választókra nézve, ha van képviselőjük, ha nincs — mi legalább is nem természetes helyzet.

c) Az előbbiből folyólag utasítást a választók képviselőjüknek nem adhatván, nem létez közöttük egyéb viszony, mint a megválasztás ténye, mely, miután semmi jogi következményt nem eredményez a választók javára, nagyában a képviselők testülete tekintetéből egyre mehozt ki, ha a képviselők akár mily nagy, vagy akár mily kicsiny számú kerületek által választatnak.

Látjuk ezekből, hogy az alkotmányos képviselet rendszere fogalmában teljesen más, mint gyakorlatban. Fogalomszerűleg Népképviseletnek tartatik — voltaképpen államképviseletnek kellének lennie.

De gyakran sem egyik, sem másik.

Az állam nem létező lény, csak fogalom.

Léteznek országok, az állam eszmény, melynek képe mindenkiben különböző lehet szellemi, és erkölcsi valójának különbsége szerint.

A midőn a képviselő az állam érdekének szempontjából képezi eszméit s nyilvánítja akaratát: akkor csak saját egyéni eszménye részeit törekszik valósítani, tehát az életet, a valóságot saját eszményéhez törekszik idomítani, nem saját akaratát az ország létező viszonyainak alárendelni.

A képviselői állás szempontja tehát a fogalom szerint idealismus, eszményiség.

Ez nem zárja ki ugyan, hogy az eszményiség szempontján álló egyén ne lehessen egyszersmind a gyakorlat embere. sőt ellenkezőleg a legjobb gyakorlat csak az, melynek alapjából az elmélet sem hiányzik, mi csak egy olda-

la az eszményiségnek. De tagadhatatlan, miként a képviseleti rendszernek az eddigi alkotmányos elmélet szerinti valósitása a képviselöt teljesen felmenté az általa képviselt választók létező érdekének képviselési kötelemétől, és a midőn őt az összes állam közérének képviselésére hívta meg, a létező életviszonyokra való tekintet kötelemétől felmenté, — és neki megengedé, hogy a valósággal szemben teljesen eszményi álláspontot választhasson.

Teljes szabatosággal állithatjuk tehát, miként az, a kit és az, a mit a képviselő képvisel, önmaga és saját nézetei.

Tagadhatatlan ugyan, hogy mindenki saját egyéniségének, és nézeteinek egész súlyát az országnak leghelyesebben felfogott érdekében is érvényesítheti, de tény marad az is, hogy még akkor is csak saját magát és egyéni nézetét érvényesítt — és ha figyelembe vesszük, miként az ország érdekében felmerülő minden kérdés felett nem csak eltérő, de ellentétes véleményeknek szabadsága sérthetetlen szabály: elháríthatlanul azon meggyőződés ébred bennünk, hogy a képviselő álláspontjának alapja soha sem lehet a közérdek, — mert ekkor két eltérő, és ellentétes véleménynek képviselői közül egyik mindig a közérdeknek ellenese lenne — hanem álláspontja saját egyéni nézete, a közérdek pedig lehet célja, melyet szerencsével vagy a nélkül kezelni, jó vagy balsors adománya. De azt is be kell immár vallanunk, hogy a képviseleti rendszernek a gyakorlatbani alkotmányok szerinti alkalmazása szerint az úgynevezett képviselő csak névleg az, de valóban nem az, hanem törvényhozó, korlátlan elméleti szabadsággal. Könnyű belátni, hogy e korlátlan elméleti szabadság nem elnézésből jutott az alkotmányozás képviseleti rendszerébe; — mert ha visszagondolunk azon időkre, melyekben az alkotmányozás első alkalommal nyert létesü-

lést, nem látszhatott tanácsosnak az akkori nép szellemének emelkedési fokához kötni a képviselőnek szabadságát; az ország érdekében magasabb szempontot elfoglalnia, mint a népe lehetett, nem csak helyes, hanem szükséges is volt; de tények értéke változhat idővel; tény soha sem bir elvnek, szabálynak erejével: és ha a képviselő véleményszabadságának az idők viszonyaiból fejlődött tényét elvül tartjuk fen, az őszinteség kötelménél fogva be kell ismernünk, hogy az, kit az alkotmányozási korszak szürke hajnalában képviselőnek tartottak: napjaink világánál figyelmesen meg szemlélve, választott törvényhozó, — de nem képviselő.

Egy másik szempont, a képviseleti rendszernek, mint létesítési módozatnak helyességét teljesen igazolja; napjaink óriási országainak törvényhozása a polgárok személyes részvételének lehetetlenségét kézzel foghatóvá teszi, ez pedig a választott küldöttek általi képviseletés elmulaszthatatlanságát.

Miként fog ezen utóbbi kényszerű ténynek minden lehető hátránya elháríttatni? mily módosulások fognak bekövetkezni a képviseleti rendszer szervezésének részleteiben? annak kutatása e sorok célján és feladatán kívül fekszik; a felsorolt tüneményekre való megemlékezésnek célja nem volt kicsinylése egy politikai intézvény szerkezetének általában, csak azon őszinteség nyilatkozata, mellyel az eddig létező legmagasabb emberi alkotás, az állam fogalma tiszteletének tartozunk.

A parlamenti rendszer fentebbi meghatározásunk szerint a párturalom rendszere.

A meddig az államtan úgy alapelveiben, mint részleteiben feltétlenül érvényes, és általában elfogadott hitágazatokból nem álland, mihez még sok század tapasztalata leendő szükséges: addig a véleményszabadság elvét a

törvényhozás működésében fentartani feltétlen szükség; a meddig pedig a véleménynek szabadsága fenn áll: egy törvényhozási működés irányát intézni lehetetlen volna, ha a feltétlen véleményszadadság fegyelem által legalább annyira nem korlátoztatik, hogy a lényegesebb főkérdésekben egy legyen a nézet a kitűzött czél felett akként, mint elérésének útja, és eszköze felett. Így tűnik fel az állandó pártalakulás elháríthatlan szüksége, a pártalakulásból pedig a párt nézeteinek hitszerűsége, — és e ponton csap át a rendszer ellenkezőjébe; a törvényhozás szellemének élete a véleményszabadság — a párt szellemének jellege a korlátoztatás; a törvényhozás szelleme, és akarata egészben véve teljesen szabad, és korlátlan; — és a párt, mely annak nevében saját határozatait teszi az ország törvényévé, sem véleményben, sem akarathán nem birhatja ugyanazon szabadságot.

Mi birja immár az egyes törvényhozót arra, hogy a törvényhozói általános, korlátlan szempontot a pártállásnak szűkebbre határozott szempontjával felcserélje, hogy teljes szabadságáról lemondjon, és kisebb mértékével beérje? kétségen kívül csak azon elveknek, és nézeteknek igazsága, és helyessége, melyeknek alapján a párt alakult; ámde minden igaz, és helyes elv, és nézet, melyet egy ország gyakorlatilag alkalmaz, próbakövével gyakorlatilag a hasznosságban találja; tehát a párt saját nézetét mindig a hasznossággal kéntelen igazolni, — és itt átcsap a törvényhozónak szellemi élete az anyagiságba, az igazság érdeké válik.

Napjainkban, midőn mindinkább tiszteletbe jő az önzésre alapított egyéni életfelfogás, midőn minden tettnek anyagi indok egyedül helyes alapúl, minden érdemnek, anyagi haszon egyedül helyes jutalmúl tartatik: oly párt, mely nézeteinek valósitására egy országnak anyagi kincseivel és hitelével,

tehát jelenével és jövőjével rendelkezik, mely egyszer megállapított eszméje szerint feltétlen hatalommal kormányoztatja az országot onkebeléből kiszemelt saját tagjai által, elháríthatlanul tapasztalandja, miként bármily irányban haladjon működése, tevékenysége nem a közjó tekintetéből elfogadott elvekhez követhető ragaszkodásnak — mint inkább a hatalom, és azzal járó előnyök folytonos birtoklása óhajtatásának fog tulajdoníthatni; — és mivel az alkotmányos elmélet a parlamenti rendszerben ellenzékét nemcsak tűr, de kíván: ennek erélyes működése elháríthatlanul azt eredményezendi, hogy az uralgó párt szándokának hazafiúi szűziessége erős gyanuba fog ejtetni.

A gyanú oly dolog, mely nem ugyan az erkölcsi életet, de mindenesetre az erkölcsi erőt megrontja, és kit az nyom, annak szava, hangja, ereje, varázsa megtört; az bir engedelmességre kényszeríteni, de lelkesíteni nem; az talál szolgát, segédet czélja kivitelére, de hőst és rajongót ügyének nyerni, teremteni képtelen; szellemét az eszményiség varázsa elhagyta, és ezzel elszáll tőle a vonzalom, a részvét, a pártolás, és habár anyagi éltét tengeti, szellemileg meghalt.

Ez sorsa, ez végzetes szerencsétlensége minden parlamenti kormánynak. Bizalmatlanságba esnek, gyanúban elvesznek, és a meddig léteznek, a gyanúsítástól menekülni, és lelkesíteni képtelenek.

Az érdekek uralma leghathatósb eszköz egyes célok kivitelére, és innen, van, hogy az alkotmányos kormányok nincsenek szükében az eredménynek egyes vállalkozásoknál, — de midőn egy egész ország életében szabályul állittatik fel: feltétlen érvényre jutása azon országnak feltétlen bukása.

Ha az alkotmányozási törekvés a királlyági hatalomnak visszaélései miatt eredott, és közvetlen hatása az volt, hogy

a királyság érdeke helyébe a közérdeket tűzte ki célul az Ország feladatának — ez éppen oly természetes, mint helyes eljárás volt és lenne mindég, ha a cél az marad. Azonban a parlamenti rendszer természetéből folyik, hogy abban a közügyeket egy uralgó párt kezeli, és e helyzetből fejlődik ki azon eshetőség, hogy azon cél, melyet az uralgó párt közcélul tüntet fel, csak egy osztálynak célja, melynek szolgálatára az egész ország ereje felhasználtatik.

Ily viszonyok között azon osztály, melynek érdekei háttérbe szorulnak, heves ellenzést kezd, és tart fen, s ha többségre vergődik, saját uralma alatt hasonlóval viszonozza a kölcsönt, — és ezen ellenkezéséből az uralgó, és mellőzött érdekeknek béke még akkor sem várható, ha az osztályok erőarányában változás nem is történik.

De ha akár az osztályokban oly tetemes arány különbség létezik, hogy a kisebbségnek nem lehet reménye uralomra vergődni, akár új osztály tűnik fel: a béke erőszakos megzavartatásának veszedelme legközelebb van. Minden forradalom azon perczen tört ki, midőn az uralgó párt leghatalmasabbnak érezte magát; hiszen különben nem lett volna bátorsága hatalmával visszaélni. — Minden forradalmat parányi kisebbség kezdett, hiszen ha valahára többségre jutni reménye lett volna, nem nyúlt volna a forradalomnak soha sem biztos, és mindég veszélyes és fájdalmas eszközéhez.

Forradalomban sohasem a nagyobb szám, hanem mindég a nagyobb elszánt merészség győz, ez pedig csak ott szokott megszülemleni, hol a remény eltűnt.

De eltekintve azon hatástól, melyet az érdek uralma az Ország osztályaira gyakorol, az egésznek életére sem feltétlenül fogadható el célul.

Az érdeknek élő államok egymás irányában oly ellentétben vannak, mint egyes Országok osztályai lehetnek. Érdekből pusztított el Carthago, Corinthus, érdekből

pusztítottatott el Amerika spanyol gyarmatainak boldogsága, érdekből veszté el Anglia északamerikai gyarmatait, érdekből rontá I. Napoleon Angolországot, érdekből rontatott meg ő maga és országa, és egész napjaink történelméig folytathatnók azon szerencsétlenségek sorát, melyek egyes Országokat érdekhajászat által érték.

Az érdeknek is megvan jogosultsága, fontos szereplése az államok életében, de abban hasonlít a tűzhez, hogy korlát nélkül pusztít, és enyész. Korlátainak elmélete azonban az alkotmányozás elméleteinek határán kívül esik, — e helyütt a fentebbi fejtegetes eredményeként mutatkozó következtést abba vonjuk össze, hogy az alkotmányos államok cselekvési alapjául vett érdek, és annak kifejlő uralma az ország népségének osztályai között örökös és jogosult harczot okoz.

A feltétlen kormányhatalom az állami életben soha valódi czélként nem, hanem csak eszközként tekintetvén, csekélyebb fontossággal bír az alkotmányozásnak eddig felsorolt részleteinél, de mégis eléggel arra, hogy szemügyre vétessék különösen hazánkban, és napjainkban, hol azon feladat áll előtte, hogy Europa többi alkotmányos államainak divatától eltérő modorban szervezkedjék.

Alkotmányos modorban a kormányzat feltétlen jog a kormány kezében, mely minden rendeletének, és a törvényhozás intézkedésének végrehajtásáért felelős, — azonban épen hazánkban létez azon különleges helyzet, hogy az egykori megyék iránti kegyelet, azon kérdést intézi a törvényhozáshoz, miként lehesen a kormány végrehajtó hatalmát a parlamenten kívül még a megyének is felelőssé tenni — a nélkül, hogy működésének gyorsasága és pontossága hiányt szenvedne? — a megoldásnak csak egy módja látszik lehetségesnek és valószínűnek, mely szerint a felelőség a parlament irányában valódként fentartatik, — a me-

gye iránt alakivá tétetik; biztos oly kevéssé lehet a remény e megoldási módnál, mint a gyakorlati bizonyítás azoknál, kik a feladatot fentartják; de ha vannak elég fontos okok a megyék enléke iránti kegyeletet táplálni, és annak alapján ezen követelést fentartani, a decorum megóvására alig maradand más mód.

Őszinte módozat egy lehetne szerényebb követelés mellett, hogy a kormány rendeletei, és azok mikénti fogantatásai a megyének tudomására juttatandók volnának, hogy azok iránt, a menyiben nehezményezései lennének, a létező orvoslási módozatok közül tetzésük szerint választhasson.

Eltekintve ezen vonatkozásától a megyére, a feltétlen kormányzati szerkezet természeténél fogva soha rokonszenvet nem ébreszt, de elenszenvet sem táplál, sőt szives türetésben részesül, ha kezelői kellő felügyelet alatt állanak és visszaélések eseteiben a népség — ha nem is feltűnő — de látszó pártolásban részesül.

Az egykamara rendszer reservatum mentale.

Az alkotmányosság két kamara rendszer szerint beszél,— de egykamara rendszer szerint gondolkodik. Az alkotmányozás fogalma általában igen is megtűri a két kamara rendszert, — példa erre az éjszakamerikai egyesült államok szervezete, hol a két kamara rendszer nem csak minden kétség feletti helyességnek, de természetesnek, és szükségesnek tartatik elméletileg is. Az európai parlamenti rendszer, mint már fentebb említve volt, oly felső házat, melynek szabad, és lehető legyen a képviselő ház akaratának létesülését feltétlenül meggátolni, — feltétlenül tagadni kéntelen természeténél fogva, melynek fogalma a népakarat uralma, mely, ha már magán a királyságon erőt vett, nem hátrálhat azok előtt, kiken azelőtt a király erőt vett.

A parlamenti rendszer tehát, mint párturalom ezen egy pontra nézve ellentétben áll az alkotmányozás fogal-

mával, melybe mégis mint egészbe, annak részeként illesztett az európai alkotmányok nagyobb száma szerint.

Az amerikai alkotmányozás más irányt tartott, a parlamenti rendszert nem fogadta el, kormánya nem az uralgó pártnak kebeléből ered annak szellemeként — hanem az államelnök által választatik és annak felelős.

Itt a két kamararendszer természetes, szükséges kiegészítése egymásnak, közös hivatásuk lévén kezet fogva védeni az alkotmányt az államelnök személyes kormányzásának lehető túlkapásai ellen. Ott az államelnök közel azon hatáskörrel bír, csakhogy megszorított tartamra, melylyel birtak az európai királyok az alkotmányozás korszaka előtt, ott tehát még létez egy fejedelmi erővel ellátott tényezője az alkotmánynak, kinek hatalmát csak az alsó és felső háznak egybeforrnt törekvése képes mérsékelni; Európában a fejedelmi hatalomtól annyira félt az alkotmányos államtan iskolája, hogy csak akkor mert vele egy fedél alatt meglenni, midőn tehetetlenségéről meggyőződött: de miután ezt elérte és nincs fejedelmi hatalom, melytől tartva, szövetségesre szüksége lenne a képviselőházban létező parlamenti rendszernek: reá nézve egy felsőház létezése lényegileg mindég közönyös maradand.

Ezen sajátóságos tünemény felfejtése fontos eredményre vezet, és felértése hatalmas befolyást gyakorolhat itéletünkre.

Ha összehasonlítjuk azon nagy számát az évezredeknek, melyek alatt a királyság, a fejedelmi hatalom volt az államoknak uralgó életrendszere, azon két századdal, mióta a népfelsőség czége alatt az alkotmányozási törekvés megindult — nem is várhatjuk, hogy fejlődöttsége már haladott, vagy sokkal több lehessen annál, mit a zsenge kor nyujthat. Mégis két alakját találhatjuk fel, melynek mindegyikén a születés helyének, és legének változó befolyása észlelhető.

Európában a királyi hatalom túlkapása ellen ébredt az alkotmányozási vágy, a nép joga, érdeke biztosítást keresett a fejedelmi erőszak ellen, és abban gondolta megtalálhatónak, hogy a belkormányzat jogát tőle teljesen elvegye és feltétlenül önmaga gyakorolja; ez a parlamenti rendszer fogalma; — az amerikai angol gyarmatokon nem az angol király uralkodott — sőt ez néha valódi attyuk volt, — hanem az angol állam; ez zsákmányolta ki őket önértékéből; midőn tehát elnyomjuk ellen harczban álltak, állam állam ellen vivott, és midőn szabadságukat kivívták, nem egyedül belső, hanem egyúttal külső szabadságuk biztosítását is alkotmányozási feladatuk tervébe vették, és a rendszer, mely ezen kettős hatású biztosítást eszközli, a szövetségi rendszer, ifjabb testvére a parlamenti rendszernek, második képlete a népfenségi eszmék alkotmányozási törekvésének.

A különbséget természetükben az teszi, hogy a míg a parlamenti rendszerben az állami egyéniségnek egyik ereje a másikat meghaladta, p. o. a törvényhozó hatalom a végrehajtót — addig a szövetségi rendszerben az állami egyéniség egy, es osztatlan szabadságát, összes erejének egybehangzó működését feltétlenül, tehát künn és benn biztosítani törekedett; amott az egésznek része — itt az egész cselekedett, — és ez a fontos eredmény a különbség felértéséből.

A parlamenti rendszer az államélet egyik szervi részének a törvényhozásnak, mint törvényhozó testületnek, a törvényhozó hatalomnak biztosítása, uralma, élete, szabadsága, cselekvése, szóval biztosított léte tekintet nélkül az egészre.

A szövetségi rendszer az államélet egyéniségének biztosítása, szabadsága, életrendszere, tekintettel az egyéniség alkotó részeire is.

És azon okból, mert a parlamenti rendszer az állami létszerv egy részének uralma az egész állam életén: álláspontja az önzés a felsőház irányában, -- és ennek érzetéből, vagy sejtelmében mind azon állami elemek, és erők melyek a parlamenti rendszerben az uralgó párt kebelébe nem olvadnak, vagy fel nem vétethetnek: irányában szinte az önzésnek, a tartózkodásnak, idegenkedésnek, és a körülmények szerint ellenzésnek is álláspontján leendenek.

A királyság nélkülözhetősége a közhely, melyből merítettnek azon vigasztalásnak változatai, melyekkel a parlamenti rendszer az alkotmányos királyokat folytonos emlékeztetésként azon meggyőzésben igyekszik tartani, hogy a királyság feladata nem kormányzás, hanem csak uralkodás. Uralkodásért még lemondhatna a király a kormányzásról, ha uralkodás rendezés, kormányzat pedig kivitel volna. De voltaképen a kormányzatban van az uralom is — és azon uralom, mely az alkotmányos királynak engedtetik, kevéssel több a névlegesnél.

Ezen viszonyból eredhet a visszhatás a királyság részéről a parlamenti rendszer ellen, mely Fülöp Lajos alatt a trónt a parlamenti rendszerrel együtt eltette. Nemes szivű és eszélyes király, ha érzi is, hogy az, mit az alkotmányosság elmélete ígér, az uralkodás, szűk körre van szorítva számára, figyelembe véve egy gondolható válsággal járó szenvedések özönét, mely népére szállana, belenyugszik helyzetébe, és Fülöp Lajos balsorsának emléke folytonos figyelmeztetés marad visszható szándok, és vágyak ébredése ellen.

De azon tény mégis a gondolkodó lélekben örökös elégtelenség érzetét fészkeltehetné a tette vágyó alkotmányos királynál oly rendszer ellen, melyben iránta szeretet nincs, mint volt egykor a népben.

És ezen érzetből folyik a másik, nem kevésbé aggalys tény, hogy a parlamenti rendszer és a királyság közt a jelenkori európai alkotmányosság elmélete szerint képzelt viszony őszinte egyesültség viszonya alig lehet.

Az eddigi eredmények összeállítása szerint tehát a képviseleti rendszer nem a nép akarata képviselésének rendszere, és a képviselő csak választott, de választótól jog és gyakorlat szerint független érvényesítője saját akaratának, korlátlan szabadsággal bíró választott törvényhozó.

A parlamenti rendszer uralgó pártja örökös, és elismert jogosultságu gyanusítás miatt lelkesedett pártolásban nem részesülhet, és bizalmatlanságban törik meg minden képviselőjének ereje.

Az érdekek uralma az ország népének osztályai között örökös és jogosult harcot tart fen.

A feltétlen kormányzati rendszer soha rokonszenvet nem ébreszthet.

Az egykamara rendszer alkalmazásával ellenesévé teszi a kebelén kívül maradó legfontosabb tényezőket.

A királysággal egyesültség viszonyában soha sem lehet.

Az alkotmányozási törekvésnek általánosságából kiemelt ezen részletek. fentebbi hatásuknak létezése mellett, miként biztosítják az állam célját? ez a legközelebb megfejtendő kérdés.

Az állam közvetlen céljául a fejlődést, és annak feltételeiként a békét és szabadságot, tehát tüzetesen e két uttóbbit jeleltük ki.

A békét birja-e egy törvényhozás biztosítani, mely voltaképen nem köteles a teljes népség akaratát követni, hanem attól elvállva, saját akaratát szokta érvényesíteni?—egy

olyan uralgó párt, melynek minden tettehez alakilag jogosult gyanúsítás mételye tapad? — olyan érdekek uralma, melyek irányában ellenkező érdek jogosult, folytonos harcban van? — oly kormányzati rendszer, mely rokonszenvet ébreszteni képtelen? — mely természeténél fogva hatalmas tényezőket elleneseivé tenni kényszerít? — mely a királysággal őszinte egyesültségben nem lehet? —

A szabadságot képes-e biztosítani azon törvényhózás, mely saját akaratát a nép érdeke ellen érvényesítheti? azon párt, mely a vélemény szabadságot saját kebelében is korlátozni kéntelen: — olyan uralgó érdek, mely soha sem ismértetik el annak általánosan? — olyan kormányzat, mely feltétlen engedelmességet követel? — olyan akarat, mely más akaratot nem tűr? — olyan kormány, mely uralkodik? —

Lehetnek idők, és helyzetek, melyekben mindazon összeegyezzetlen ellentétek daczára, melyekben a parlamenti alkotmány a szabadság, és béke feltételeivel lenni látszik, mégis békét, és szabadságot eredményezhet, hiszen a lehetőség határai elég tágak, és alig van helyzet, melyből jó akarat, sok értelem, buzgóság, és kitartás valami jót ne teremthessen, — de nem csak a jó, hanem a bal eshetőségeket is figyelembe kell venni, a midőn országok részére alkotmányok állapittatnak meg; és mert egy felbomlása a békének, és koczkaztatása a szabadságnak nemzedékek boldogságát dülhatja fel: alkotmányoknál ezen eshetőségnek feltétlen lehetlenítése a feladat, mely után törekedni kell.

Az tagadhatlan tény, hogy a 17. században történt első alkotmányozás idejétől fogva napunkig, tehát két század alatt az ó és új világban összevéve hasonlithatlanul több forradalom volt, mint Nagy Károly korától az alkotmányozás kezdetéig tehát, kilencz század alatt.

Hogy ennek okát némileg felderíteni igyekezzünk, szives munkára érdemes feladat.

A béke és szabadság biztosítása lévén az alkotmányozás czéljául kijelelve, legközelebb azon kérdéssel szükséges foglalkozni, ki és mi ellen biztosítsa amazokat? honnan jöhet a béke, és szabadság veszélyezése?

Csupán alkotmányozási szempontból vévén kiindulá-sunkat, önként érthetőleg, a külhatások ezen vizsgálat kö-rén kívül hagyatnak, a külviszonyok a külpolitika tárgyai, alkotmányozás csak az állam beléletére vonatkozik.

Az állam beléletének két mozdító ereje van, az anyag-iság, és szellemiség, az érdek és szabadság vágya; és e két erőnek egymással harca az állam belső életfolyama.

Ez az európai államoknak mai élete. Nem volt ekként mindig, nem is lesz így mindig; de hogy ezen állítást igazoljuk, értelmét tüzetesen ki kell fejtenünk.

Az ó korbeli államokban hiában keressük az emberiség eszméjének jogosultságát, létezését, vagy nyilatkozását; még a legemelkedettebb bölcsék is csak polgárként ismérték el az embert; ki polgára nem volt az államnak, az jog-talan volt, és közjogi tekintetben a tárgyak osztályába so-roztatva. Ez azon állapot, melyben az állam közvetlen életet élt. Az ős-természeti állapot keserveit ismerő nemzedék minden áldozatra kész volt, hogy a helyzet vadságából ki-bontakozzék, innen azon kész, sőt előzékeny elismerés ma-gyarázata, melyben a görög korbeli egyes államalkotók és törvényhozók részesültek.

Az ezen korban alkotott államokban az anyagiság a szellemiségtől, az érdek a szabadságtól nem csak hogy el-választva, de megkülönböztetve sem volt. Az állam rendezte az anyagi, és szellemi élet irányát együtt és egyben; in-nen a görög királyok, zsarnokok, vagy államfőnököknek személyében egyesülése az állam alkotmánya, vallása, és

törvénye feletti örködés jogának; főhadvezér, főpap és főbíró volt egy személyben. Az állam, és annak polgárosodása volt eszménye a kornak, mi azon kívül állott barbárságnak tekintetett.

A kereszténység új életelemet ébresztett fel az emberiségben, és az eszményiséget elvonta az államtól.

Élt még sok századig az ódon kornak állama a kereszténység megerősödése után is, de már meg voltak számálva napjai; azon állam, melynek eszméje szerint az államhatalom az összes emberiségi érdekek felett feltétlen, és osztatlan jogosultsággal lett volna hivatva intézkedni, nem lehetne többé eszménye azon emberiségnek, melyben a testvéri szeretet lángja lobbant fel, az emberiség fejlődési haladásának új fokát jelezve.

A kereszténység kivette az ódon állam kezéből, és hatalomköréből egyelőre a szívet, az érzést, a hajlamot, és azt felszabadítá az államhatalom irányában. A keresztény hitnek magva abban fekszik, hogy azon állami életnek köréből, mely maga irányában az egyénnek, az embernek jogosultságot nem adott, hanem csak a polgárnak — elvonta az embert, és felhasználta azon rajongó lelkesedést, mely a rabszolgaság alapjára épített államokban a testvériség érzetére, a szívnek, a szeretetnek természetes, tehát elolthatlan, és fellobbanásában ellenállhatlan erejére támaszkodott, egy új emberiségi képlet alkotására, és ezen alkotás az egyház volt. E perctől fogva áll, és él az egyház, mint egyenjogú versenytársa az államnak, és állandó mind addig, míg az állam a szívnek, a szeretetnek életét, jogosultságát, és kielégítését saját életkörébe fel nem veszi, és ez által az egyházat nem helyettesíti, pótolja.

Feltűnő tény, hogy napjainkban divattá vált az egyháznak teljes elkülönítését követelni az államtól, szabad egyház a szabad államban hangzatos jelszó, mely azonban

csak egy átmeneti fejlődési korszakot képezhet, de követelői nem igazolták jogosultságát.

Ha az egyház, helyesebben a vallási élet, és tüzetesebben a szeretet ereje, mely a vallási életnek lelke, az államtól megszabadul — akkor elhagyja az államot — átvonul az egyénbe, kinek életkörében keletkezett. Itt felbomlik felekezetekre, ágozatokra, egyházakra, melyek tanai, szertartásai különfélesége által külön, egymástól eltérő, egymással ellenkező fejlődést vehetnek, és éppen azért, mert elkülönített alapon állanak, létezésük ezen elemi feltétele által egymásnak mindig ellene állandnak, és elválasztó hatást gyakorlandnak, a helyett, hogy az emberiséget egyesítsék. Ez volt sorsa eddig is az egyháznak, és ez leend felbomlásának közvetlen, szembeötlő alkalmi oka; mert vagy ellenséges állást vesz egy felekezetnek túlbuzgó híve a másik ellen, — vagy közönyössé válland saját hitágazatai tekintetében.

A szivtelen hideg észnek támadásai az első csoportot kérlelhetlen üldözésbe veszik, és túlhajtásának nevetségessé tétele által előlik, a másikat saját táborukba csalják. Középcsoport felekezetben nem létez.

Merőben ellenkező irányt kell venni a vallási élet fejlődésének. Az egyén életkörében, a boldogtalan szivben ébredve, jogosultságát érvényesítenie kell a társadalomban, és ez által az államban, — ekként volna élete fejlődés, haladás.

Ösztönszerűleg meg is történt, mert a középkorban az egyén után áthatotta a társadalmat — minden egyesületi képleteiben, a czehektől kezdve a hadseregig, és a törvényhozó testületekig — áthatotta az államot a fejedelemig, ki királyi hatalmát a szeretet kútféjétől, az istenségtől származtatá, és koronáját megszentelteté.

De három század óta a vallás ellen az ész heves támadásokat vív, és napjainkban is folytatja. Támadása sebjét leginkább a római egyház látszik érezni, pedig szükség, hogy a harcznak értelmét, és célját, hatását és lehető eredményét a hideg észnek emberei szinte tisztán lássák, és méltányolják.

A vallást, a mennyiben az a szívből fakadó emberi érzelemnek, Isten, mint teremtő, és ember mint felebarát és testvér iránti szeretetnek nyilatkozata — az ész, ha emberi, meg nem tagadhatja, el nem nyomhatja soha; szeretet nélkül ember nem lehet, és e szeretet legmagasabb tárgya az Istenség, mint teremtő, legközvetlenebb a ember, mint felebarát. — A vallási életben tehát az ész csak a vallásnak külsőségei ellen vivhat győzelem reményességével harcot, a felekezeti különlegességei, sajátosságai ellen, de csak is egy feltétel alatt, ha a vallási élet alapbiztosítékát, törvényes létezését magasabb hatalom paizsa alá helyezi, mint az egyéni, vagy társadalmi élet körében lehetséges — hol mindég egyenjogú ellenes támadhatja meg; — e magasabb hatalom az állam; ezt kellett volna áthadni a vallás erejének, a szeretetnek, ennek paizsa alatt árasztva áldását a társadalomra, és egyénre.

Mellőzve ezen eredmény okait, e helyütt vessünk egy pillanatott a következményekre.

Az államnak életköréből kiszorított vallási érzelem a társadalomban az érdekekkel találkozik, az egyénben az önérdekekkel. Érdek, és önérdek, társadalmi, osztályi, és egyéni, önzés az anyagiságnak, az ember állati részének mulékony életképletei — és a meddig történeti, tüneményszerű, időbeli, és nem fogalomszerű, feltétlen, örökös jogosultságú szervezetébe vendégként küldetik, talán helyesebben száműzetik a vallás: alakilag megszentesi e mulékony társadalmi képleteket — a mint megszentesi a királyi, és a

hűbéri jogot — de elveszti fogalomszerű feltétlen erejét. A társadalom nem alkalmazkodik, sem az egyén a valláshoz, — hanem alkotja saját érdeke szerint a vallást.

Azon korlátolt felfogása a vallásnak, mely azt az állami élet köréből a társadalom, és egyén életkörébe szorítja, elhomályosítja fogalmát, meghamisítja hatását; és valamint akkor hibázott, midőn a alattvalót a zsarnok iránti engedelmességre tanította — úgy hibázott akkor is, midőn a vallásosság dicsfényét a társadalom, és egyén önző irányára pazarlta; — uzsorából élő társadalmi egyletek védszentesek zászlójának vallási szent jele alatt kéri az ég áldását vállalatokra — rabló egyének szent fogadásokkal hívják segélyt vállalatokra, — erre jutott az állam által a társadalom, és egyén érdek-életébe száműzött vallás

És ezen, a vallásnak szentesítésével ellátott érdekek önzése az egyik mozgató erő, melyből az állam élete szövődik — az anyagiság.

A másik erő a szellemiség. Az ódonkor, görög, és római, nem ismerte a szeretet vallását, neki a vallás állami szertartások rendszere volt; — de ismert egy más dolgot, mit az új kor elfeledett, és ez az erény — virtus, — e szót találjuk Platótól Ciceróig, a bölcsészett minden iskolájában, a fejlődés minden korszakában mint tartalmát a szellemi életnek, mint legmagasztosabb célt, melyre az egyén törekedni tartozik. Szabatosan négy sarkalatos eszmét fektettek belé, — és ezek igazság, okosság, mérséklés és kitartás. Úgy hitték, hogy ezeknek birtokában, az egyén emberi rendeltetésének célját teljesen betölti, és azzal saját lehető boldogságát is eszközli.

Az állami, és társas életnek tökéletlenségéből következett, hogy az állam polgárainak nagy része boldogságát el nem érte, vagy boldogtalanságnak martalékul esett, és ezeknek azon része, mely szellemi erőknek birtokában volt,

az erényben kereste pótlókat a vesztett földi boldogságnak. A bolesészeti iskolái az ő korban hasonló hivatást telyesítének az értelmi élet körében, mint azóta a keresztény vallás a kedély, a szívetlet körében. Hatalmas nyilatkozata volt ez az ő kor szellemi erejének, mely varázsának ellenállhatlanságát ma is érezteti az ő kornak szellemi teremtéseit ismerő tudóssal, az egynevezett Classicitás tisztelőjével.

Sajátságos jellemvonása az erény iskolájából reánk maradt szellemi hatásnak, hogy az embernek szívetől elfog minden hatást az ész, ez vigasztal az erény szavával az élet nyomorában, mintegy paizsává lett a szívnek, felfogja a sors csapásait, felbontja hatását, a szívhez csak mint merő tényeknek emléket bocsátja.

A szívnek érzékenységét a lehető legkisebb mérvre lenyomni, az ész működésének feladatául tüzeték ki, mely ezen okból csak egy czélt tartott főleg szem előtt, a lelki nyugalmat — a keresztény felfogás szerint a szív szenvedéseinek elhárítását — az észnek vigasztalásai, érvelései által biztosítani.

E szempontból az egyénnek nyugalma lett a főczél, mely mellett az állami, magában véve sokkal magasabb rendű életnek is megtagadta az ész azon jogosultságot, hogy másként, mint merő tény, hathasson az egyén lelki életére, — és ezen végtelentül fontos körülményben fekszik megfejtése azon tüneménynek, hogy az ő kor classicus műveiből szivott szellemi erő, a virtus, az erény a külvilág irányában tagadó állást foglal, hogy az egyén nyugalmaát védje, elutasít tőle minden külbnyomást, s jelentőségét felismerni sem akarja.

Ezen szempont, mely az egyén, az ember vágyait teljesen figyelmen kívül hagyó ódon államok irányában az embernek szívet szinte elidegenítő, termé meg mindazon szellemi munkásság eredményét, mely az államhatalom, mint

az összes emberiségi nyomor okozója ellen a merő tagadás fegyverét fordította, és fordítja maig, s mivel még nem sikerült neki sajátságos anyagi alakot öltetni magára a fenálló államhatalom ellen: főleg, sőt csaknem egyedül szellemi törekvés, és működésként létez, tagadva a tények jogosultságát, gunyolva, kaczagva, átkozva, rémitve, fenyegetve emlékeztetvén mindennek mulandóságára. E szellem a valóságnak ellenében, mely tényleges jelenségeiben mindenütt korlátolá — a szabadság szellemeként szerepel.

Az állam mint valóság, mint küzdtere, és tábora az életben működő emberi erőknek, első sorban eme, reánk nézve a történetből háromlott, tehát egyelőre csak tényleges két erő működésének tárgya.

Az anyagiség, mint az egyéni és társadalmi érdekek összegének rendszere, az államtól fentartást, biztosságot, pártolást, fejlesztést követel — a szellemiség minden pártolásban, melyben az állam az anyagiséget részesíti, pártosságot, részrehajlást, igazságsértést lát. Nem volt még államszervezet anyagi megtestesüléssel, mely ellen a szellem kifogást, ellenzést, harczot, ostromot ne intézett volna, és a legtöbb állam beléletéből fejlett meghasonlás következtében bomlott fel.

Ezen tapasztalás ingerli a világesemények figyelmes szemlélőjét, ezen örökös harcznak legmélyebb okát kutatni, és önként erőszakolja fel a kérdést, ha valljon ez mindig ekként leend? ha valljon az emberiség oly végzet átka alatt létez-e, mely annak életét folytonos elkeseredett harczokból szövi? ha valljon nem magunk vagyunk-e okai e bajnak, belátásunk homálya, avagy jó akarat hiánya okozván sorsunk keserveit?

Oly kérdések ezek, melyeknek fontosságát nem csökkenti a körülmény, hogy mióta az emberi szellem tevékenységre ébredt, százak által száz alkalommal feltétettek,

és hogy az eddigi megfejtési kísérletek nem teljesen sikerültek, nem szünteté, sőt növelé csak a törekvés jogosultságának érzetét, hogy a feladat fontosságához arányos buzgalommal ismételjük, ujítsuk kísérleti tartozásunk lerovását.

Állítják, hogy az emberben van teremtő erő, hogy azon szellem, mely az ég boltozatán tündöklő csillagok utait felfedezte, sebességét kiszámította, mely a természet titkos erejét, törvényét felderítette, mely vakot, bénát gyógyit, villámot felfog, tengert áthidal, időt és távolságot megszüntet míg ma hihetetlen, megfoghatlan dolgok felfedezésére képesítve van; lihető-e, hogy egy maga saját boldogsága volna a dolog, melynek felismerésére képtelen, létesítésére tehetetlen? — szomorú volna, és a jóságos gondviselés sejtelmével meg nem férő; a feltevés pedig méltatlan, amíg meg nem győződünk, miként minden emberi erőfeszítés daczára e téren, ezen irányban törekvésünk sikeres nem lehet.

Ez egyet nem hisszük, nem csak azért, mert a teremtés minden művében imádásra ragadó jóságát látjuk a teremtőnek; nem csak azért, mert azon testvéri indulat, mely az emberekben egymás iránt létez, nem lehet igazolása oly szomorú feltevésnek: hanem főleg azért, mert Isten az embert oly erőekkel, és tulajdonokkal teremté, melyeknek birtokában csak akarnia kell, hogy a világ, mely eddig siralom völgyének nem ok nélkül neveztetett el, jobbra változzék — és át fog változni oly igazzá, melyet emberi szív kívánhat, oly édené, melyet emberi képzelet teremthet.

Miért nem történt ez eddig?

Három okból: mert nem óhajtottuk, nem tudtuk, és nem akartuk.

Ne veszítse türelmét a szives olvasó, ha egy oly gyakorlati kérdés fejtegetésénél, milyen egy felső háznak rendezése — az elmélet terére átlépni lát.

Egyes országnak dolga csak ugyan gyakorlati tény — de egy országnak fogalma az államélet elméleti alapján alkotható egyedül. Egyes élet fentartása gyakorlati feladat tárgya, de az oda vezető eszköz, t. i. az élet, — és gyógytan általános elméleti tudomány, és rendszernek alkalmazása. Államot, országot rendezni, kormányozni, gyakorlati feladat, de e feladat megoldása csak az állami élet fogalmának alapján lehetséges, melyből az államélet egyes jelenségei valódi értékükre vonathatnak vissza, melyen egyedül derül fel értelmük, hatásuk, lényegük. Ezer évek óta küzd az emberiség a haladás pályáján, s fejlődésének lassúsága főleg abból magyarázható, mert a tények káprázata figyelmét a felértés, a fogalom komoly, és kitarító keresésétől eltartóztatá.

Mi volt eddig óhajtásunk tárgya? hol semmi, hol minden, hol kevés, hol igen sok; — századokig élhet egy állam a nélkül, hogy szellemi életének egy fellobbanása volna észlelhető; így volt rövid idő előtt egyik szomszédunk, Törökország. A francia forradalom a múlt század végén egy pár év alatt akarta létesíteni az állami élet eszményét; a német szövetség 1815. után oly lassan akart haladni, hogy népe a pihentetésben ellankadt; 1848. évben ugyanaz állami, nemzetiségi, és társadalmi átalakulást czélozva, e feladat bonyolultságának nehézségét egyszerre legyőzni nem volt képes. — Párhuzamosan az állammal elvált irányban sovárgott az államnak minden egyes eleme. Más eszményt táplált a fejedelem, mást a nép, mást a kormány. Más czélra törekszik a társadalom felső, másra a közép, másra annak alsó osztálya; másra az állam, és társadalom; másra az állam, mint az emberiség, másra a polgár, mint az állam; másra a vallás, mint a tudomány; másra a tekintély, mint a szabadság. De sőt egy, és ugyanazon irányban haladó osztályok egyénei oly eltérő, sőt ellenkező óhajtások-

nak voltak érvényesítői, miként alig van tárgy, dolog, vagy eszme, melynek ugyanazon időben ugyanazon okból, ugyanazon viszonyban, ugyanazon osztályból nem lettek volna ugyanannyi pártolói, mint ellenesei.

Nem lehet tagadni, hogy akár az egyént, akár az osztályokat, rendeket, népeket, kormányokat, fejedelmeket, államokat, korszakokat, sőt az emberiséget egybevéve tekintjük is, az óhajtás tárgya minden időben, és mindegyikre nézve külön mindig más, gyakran ellenkező volt. Ily állapot pedig csak ellentétek harcát, és nem a béke boldogságát eredményezi.

De sejtelmünk végre azon kérdéshez vezet, ha nem volna-e lehetséges, hogy az ember óhajtásának tárgya egy, és ugyanaz, és elérésére irányzott törekvésének működése szintoly változatlan, állandó legyen, mint a természeté? — igaz, hogy legtulzóbb értelemben, és szándokkal magyarázva még e kérdést is oda lehetne csikarni, ha valljon ez is nem-e az egyéni óhajtásnak szabad választására lenne bizandó? — de a dolgok természetén az egyén önkénye nem uralkodhat. Van egy határ, melynél a vágy és óhaj átcsap az észnek létkörébe — és ez az embernél, ki vágyakon kívül a gondolat erejével is bír, éppen azon ponton áll be, hol ki nem elégíthető óhajából eredő küzdelmének fájdalma azon kérdést támasztja benne; ha valljon észszerű-e óhajtása?

Itt egy új élet körébe lép, és szívének kérdéseire az értelemről vár feleletet.

Igaz, hogy az értelmi élet mezején felmerült tünemények gazdagsága csaknem kétségbe ejtő változatosságát tüntet fel a nézeteknek, éppen úgy, mint a vágyak életkörében az óhajoknak — de tagadhatatlan, hogy az ész több, és alaposabb igazolását követeli állításainak, mint a szív, óhajainak. Ezért feltehetjük, miként aránylag több alapos-

ság van az elméletileg igazolt állításokban, mint az ösztönszerűleg táplált óhajokban. Az értelem magasabb foka az emberi fejlődésnek, mint a vágyak életkore.

Azon vágyak, melyek az ösztönszerű, állatias emberben egymással harcban állanak, az észszerű életre emelkedett emberben rendezett, öszhangzatos kielégítés mellett magasabb, nemesebb működésben egyesülhetnek az észnek uralma alatt.

Ez forduló pontot képez az emberiség fejlődési folyamában; az észnek felébredése, és élete a második fok, melyre a vágyakból, az állatiságból, az anyagiságból eredt emberi teremtés felhalad.

Végtelennek látszik lenni a szellemi tevékenység tere, mely által az ember céljához, rendeltetéséhez jut; végtelennek azonban a szellemi tévedések száma is. Ezt bizonyítja azon tapasztalás, miként alig van oly ellenkező állítás, melynek bölcs emberek ne lettek volna szerzői. Lassu a szellemi fejlődés haladása, és ha figyelembe vesszük, hogy azon érvelésen fellül, melyet Herodot szerint Otanes felsorolt a fejedelmi országlás ellen Dárius perzsa király megválasztása előtt,*) napjaink rajongó szabadság hőse Castellar sem képes lényegében más döntő érvelést felhozni Montpensier herczegnek spanyol királyá választása ellen, tehát közel harmadfél ezer év után — be kell vallanunk, hogy megfogható, ha némelyek a szív vágyainak jogosultságát nem szívesen rendelik alá az észnek működéséből fejlődő rendszerek szabályainak.

De egy feltétel alatt mégis hajlandó a vágy az értelem vezérletét követni, azon estben t. i. ha az értelem működése céljául nem a vágyak elnyomását tűzi ki, hanem

---

*) Lásd 3-ik könyvnek LXXX. cikkét.

inkább észszerű áthatását, felvilágosítását, jogosultsága alapjának, és határainak megállapítását, azok között kifejlesztését, és kielégítését.

Ime az első egyesülési pontja a különféle irányban elágazó vágyaknak, ime a feltétel, mely alatt az egyesítés fogalma létesíthető, ime az ut, melyen maradnunk kell, ha komoly célunk a haladás.

Minden életcsirát ápolni, éleszteni, fogalmához képest fejleszteni, és rendeltetéséhez képest nemesíteni, — ez az értelem feladata a vágyak irányában — és alig látszik egyelőre tér, melyen ekként a vágyak és értelem közt a hareznek feltétlen szüksége csak sejtethetnék is.

De az értelem körében igenis fejlődik önmagától azon számtalan irányzatokból, és nézpontokból, melyeken léteznek a külön nézetek képviselői. Az ellentét, mely első sorban a vágyak, és az értelem közt merült fel egymás irányában, feléled az értelem magán körében, és az emberiség életében legérdekesebb maradand minden időkig azon fejlődési haladás mozzanatainak szemlélése, miken átjuthatott az emberi lélek munkája azon eredményhez, melyet ma felmutat.

A német szellem óriási erőködésének köszönendi egykoron a hálás emberiség, hogy a szellem működésének tereén a homálytól, a kételytől megváltatott, hogy nyugott bizalommal, mint tiszta látással folytassa haladását a szellemi élet pályáján.

A speculatio, a lelki tevékenység legmagasb röpte a német szellem eredményeként juttatá az emberiségnek azon kulcsot, melylyel feltárja boldogabb jövőjét, tényekből fogalmakat alkotva, minden ellentétet magasabb lét fogalmában egyesítve.

Ennél magasabb, fenségesebb feladatot a bölcsészet nemcsak hogy meg nem fejthet, de fel sem állithat; ami

azon túl van, az már nem az észnek magának — az az emberi szellem teljességének műve leend, nemcsak felértése, fogalma az emberiség czéljának, — de létesülése, valója.

Vegyük alkalmazásba az imént jelelt lelki tevékenység erejét, az élet létező tényeire, és emelkedjünk a spekuláció szárnyán oly magasra, honnan az alattunk álló dolgok között különbség, ellentét nem látszik — és az eredménynek feltétlen értéke leend.

Az emberiség eddigi életéből fejlődött legfontosabb tárgyak: a vallás, a tudomány, és az állam. Minden egyéb történeti tény e három főtüneményre támaszkodik, mint mellékes jelenség. E három dolog összes eredménye az emberiségi fejlődés eddigi összégének. Ha immár az élő nemzedék, helyzetének nyomásait érezve, javítani óhajtja sorsát, és tettének hatása e három dolog életkörébe vág: szükséges, hogy e dolgoknak, mint létező tényeknek tiszta fogalmával birjon. Mai alakulásaik évezredek szellemi életének eredménye, ne kicsinyeljük jelentőségüket napjaink, sőt jövődönk sorsára nézve.

Vallás, tudomány, és állam nem egyéni teremtések, az összes emberiség erejének nyilatkozata. Szülemlésük visszhatás volt bizonyos létezett tények ellen, és ebben volt eredetük igazolása; fenállásuk mélyen érzett szükség következménye, ebben volt életerejük. Ha ezen állítás, egyelőre mint feltevés, valónak bebizonyul, akkor csak felderíteni kell az alapot, melyből származtak, és az alap az emberiségi élet tényezőjeként fog felismertetni.

Vegyük első tárgyul a vallást.

Az őskori államokban vallás, a mai alakban, és értelemben nem létezett. Az állami szervezetnek alkatrésze volt, mint szertartás. Az őskori állam az emberi méltóságot nem ismervén él, és csak a polgárnak adván államiilag megállapított jogrendszeréből a megillető részt: nép-

ségének nagyobb számát közjogilag dolognak, nem embernek tekintő, és véle akként bánt el. Így volt ez általában a kereszténység feltünéseig.

A kereszténység alapítá meg azon vallást, mely napjainkban még létez.

Feltünése első sorban visszhatás az ős állam törvényei ellen, melyek az emberi méltóságot el nem ismerték — valójában egy felébredt új erőnek nyilatkozata. Minő erő ez? A szív mélyéből fakadó emberi érzelem ereje, mely a pogány államok ellenében megváltónak fogadta el azt, ki tanítá, hogy az emberek, mint egyenlő gyermekei a teremtőnek, egymás iránt testvérek, testvéri kötelmek érzetével birva.

Eszményileg testvéri, voltaképen merő emberi szeretet érzete volt a talaj, melyből a vallás fája felzöldelt, és e talaj létezendő, míg az emberi faj szívvvel, érzellemmel bir. — Ime tehát a vallás alapja a szív, az emberi rokonéret, a felebaráti szeretet; ennek élete a vallás fogalma, mely, ha a vallás szerzőjének személyére, szertartásaira, tanának különböző rendszereire vonatkozó, idővel változott, idővel módosuló, sőt elenyészendő, a felekezetek külön állását alapító részletek teljesen elmulandnak is, magvában örökre ugyanaz megmaradand. Hatása, ereje, érvénye, éltének alakja változhat, valója nem.

Ki az emberiség ügyét akár elméletileg a tudomány terén, akár gyakorlatilag az állam körében kezelni hivatva van; e fontos ténynek fogalmát nem nélkülözheti, ezen emberiségi erőnek feltétlen hatalmát számításon kívül nem hagyhatja.

Vegyük fel a tudományt.

Az ember nemesak tehetetlenül, de tudatlanul születik. Mint ilyet a hatalom tekintélylyel, parancscsal kormányozza. Sok feltétel szolgál alapul a lélek, az ész, az értelem ébredésének, de idővel bekövetkezik a fejlődő embernél, ki az

öt korlátoló hatalom tekintélyét, parancsait ébredő erejével mérlegeli, ítélgeti, értelmezi, míg végre a fogalom bírósága előtt helyesli, vagy elveti — elfogadja vagy ellenzi, önmaga is azon magaslatra vergődván, melyen a hatalom tekintélyét érvényesítette. Ekként az értelem erejéből fejlődő szellemi munkásság folytonos tevékenységének eredménye tudományá emelkedik. Látkörét tapasztalás, és gondolat által szünet nélkül tágítva, lassan, de biztosan minden dolognak fogalmára talál, és csakis ennél van megnyugvása.

Ime az értelem mint talaja a tudomány fájának, mely szakadatlan virulásban folyton erősödik, mint a másik feltétlen emberi erő, melyet számításba vegyen, kinek tette az emberi társaságra hatással lenni akar.

Vegyük fel végül az államot.

Az emberiség első állapota az egyéneknek külön állása — egyesülés nélkül. A külön állásból folyó előnye az erősbnek a gyenge felett — és ennek amaz általi korlátoztatása, háborítottása ébreszté érzetét az egyesülés vágyának. Az állam is ellenhatás a külön lét nyomora ellen — de felébredése egyuttal az akaratnak, egyesülés által olhárítani a különlet hátrányát.

Ime az akarat ébredése a talaj, melyből az állam eszméje kél, melyben a harmadik emberiségi erő nyilatkozik, változva örökké, az egyesülő államtágok anyagi, és szellemi haladásának megfelelőleg — de önmagában örökösön működő feltétlen életnek erejével felruházva.

Tehát a vallás, tudomány, és állam az emberiség eddigi fejlődésének három feltűnő nyilatkozata a három emberiségi erőnek életéből szülemlett, az első az érzelemből, a másik az értelemből, a harmadik az akaratból.*)

*) E felfogás bővebb kifejtése tüzetesebben tárgyalatik „Magyarország európai hivatása és Deák Ferencz“ című munkában. Pesten, Rosenberg testvéreknél. 1870.

Időszerinti alakuk folytonos változás képét tünteti fel, megfelelőleg az emberiségi alaperők fejlődésének, és ez magyarázata azon átalakulásoknak, melyek a vallás, a tudomány, és államtan mezején a reform nevezete alatt természetesen, vagy öntudatosan, és szándékosan történnek.

A speculatióknak szempontjából felvéve tehát az oly sok nemzetek, államok, korszakok fejlődéséből mutatkozó emberiségnek élete azon egyedüli eredmény, melyet számtalan népeknek elárasztott véréből, millió egyének eltiport boldogságából, eltűnt évezredek műveltségének emlékeiből az emberi ész a fogalom magaslatán felderíteni, és felismerni képes — bámulatosan kevés számra nézve, de kielégítő tartalmára nézve.

Az ösztönszerűség életköréből kiindulva, a vágyaknak számtalan indulatokban szétsugárzó törekvését egyedül az értelemnek uralma alatt láttuk kielégíthetőnek, mely az indulatok jogosultságát megállapítja, kielégítésének rendszerét felállítja.

Az értelem életköréből felmerülő végtelen elágazásait a lelki erő működésének a tünetmények elporló jeleneitől összeszedett lényeges jelenségeknek egyesítéséből képződő fogalomban látjuk felfedezve, felértve az emberi lélek valóságos kincsévé változtatva, mely értékében többé nem változand.

Ez azon eredmény, melyet, mint fentebb említettük, az emberiség a német szellem munkásságának köszön, mely az ó, és közép korbeli szellemi életnek erejét, melyen összesen csak az értelmiség, a rationalismus fokáig hirt emelkedni, — felélesztette a speculatio magaslatáig, melyen már feltétlen értékű fogalmakkal működve, feltétlen igazságok felfedezéséhez jut; hogy a felfedezett alapigazságok száma csekély, nem hátrányára, csak könnyítésére szolgál a törekvő lélekerőnek, melytől vizsgálatunk tárgya körül nem

várunk egyebet, mint felderítését az emberiség fogalmának, és rendeltetésének.

A lelki munkásság tulajdonképeni életköre a gondolat, eredménye a fogalom, módszere a speculatio.

Az értelem életkörében csak eszméket találunk, melyeket egyes tárgyokról képez a rationalismus.

A rationalismussal bevégezte munkáját az angol, és francia tudomány a múlt században, a speculatiót a mosztaniban a német egy vonásban bámulatos gyorsasággal feltárta, és kimeríté oly tökéletesen, hogy miután Hegel tollát letette, egyhangu volt az ítélet a felett, hogy mit a tudomány a lélek erejéből nyújtani képes, azt a német bölcsészet megadta.

És mégis alig birta a világ egy pár évtizedig a lelki munka eme óriási erőködésének eredményét: szintoly általános lett a sejtelen, hogy a nyert siker, mely a lélek életének kérében teljesen megoldotta feladatát, elszakadt a gyakorlati élettől, és az áthidalás szükségének mély érzete terjedt el. A tudományt az étellel párosítani — a lelki munkásság eredményét az életre alkalmazni — ez lett a jelszó.

Hegelt a végzet kiszóllítá, és az 1848. évi események a német nemzet lelki munkásait megzavarta békés haladásukban; az állami és nemzetiségi átalakulás munkája jutott foglalkozásuk tárgyává, melylyel napunkig vajudnak.

Haladás politikai tekintetben, de vesztoglés a szellemi élet fejlődésében.

A politikai, és nemzetiségi élet a rationalismus fejlődési szakába juttatta vissza a német nemzetet — holott közvetlen feladata a lélek munkásságának terén a speculatio életkorét áttörve, a szellemiség pályájába lépnie át, hogy azt is feltárva az emberiség javára az elmélet teljes kincseinek birtokában, feltétlen szabadsággal kezdendje meg a gyakorlati élet átalakítását.

Ezen átlépés megtétele reánk maradt, és ideje, hogy megtegyük, különben a német szellem eddigi munkásságának eredménye siker nélkül marad, sőt talán egy időre feledésbe megy, az emberiség kiszámíthatlan kárára.

Fentebb láttuk, miként a vallás, a tudomány, és az állam, mint a szellemi életnek természetes nyilatkozásai első sorban létezett tények irányában ellenhatásként tüntek fel, így van a dolog a szellemisséggel általában.

A szellemi élet Európában a középkorban ébredt. Tárgyul feküdt az életben előtte a hűbéri állam, mint szervezett hatalom, az egyház, mint szervezett tekintély; a társadalom mint megkövült élet. — E tények nyomaszó hatásából az értelem ereje eszméket alkotott ezeket rendbe szedte, és ellentétbe állítva a tényleges viszonyokkal megkezdé átalakító irányát — és teremtett új rendszereket; a társadalomban a polgári élet és jog rendszerét, az egyházban a reformációt, az államban az alkotmányozást; felszítá az értelem életét a tények ellen, de magasbra nem emelte, mint éppen az értelem fokáig, megmaradt racionalismus.

Minden alkotása az értelmiségnek még azon gyarlósággal küzd, hogy az ellentétektől nem menekülhet. Az értelmiség csak eszméket alkot, és minden dologról ellenkező felfogás, eszme szülemlik.

Innen a különböző, sőt ellenkező alkotmányok az állami, hitfelekezetek a vallási, divatok a társadalmi életben és a mi e három életkörben létesült a középkorból áthat napjaink életébe, ma is létez.

Az ekként mind gyakorlatban, mind elméletben felmerült ellentétek irányában ébredt fel a szellemi munkásság második szaka a német nemzetben, a speculatio műve. és az egyoldalú eszmék helyett feltétlen fogalmakat alkotott a teremtő szellem.

Csak imént végezte e munkáját, és ezért gyakorlatba nem tette át eredményének folyamányait; de nem is tehetne volna, mert követelményként még nem állítá fel; és itt van helye és ideje, hogy e munkának kísérletéhez fogjunk.

Az ész, mint merő értelem, rationalismus a szellem első lépte, tétel, thesis; a lélek, mint speculatio, az ellentétel, antithesis. Hátra van e kettő egyesítése, a synthesis. Ezt kell felkeresnünk s ha feltaláltuk, meg lesz oldva századunk szellemi feladata.

És voltaképen tényleg már meg van oldva, mert Hegel epigonjai ösztönszerűleg kiéreztek, hogy a fogalom után a cselekvésnek kell következnie, melyben az ész és lélek hatása van, — de e felfedezésre kevesebb súlyt fektettek, mint kellett volna, mert nem derítették ki elég összefüggésben, miért és hogyan folyománya a cselekvés a fogalomnak?

Fentebb említettük, miként rendelik a vágyak magukat az értelem alá; ez a szellemi élet első ébredése, az empirismusból ered a rationalismus; továbbá rámutattunk miként hajtja az eszmékben létező ellentét a rationalismust a speculatio magaslatára, hol eszmékből fogalmakká emelkedik az eredmény; ez a második lépés; a mi még hátra van, annak a fogalmakban rejlő életerőnek kell lenni, a fogalmak egyesülésének egy harmadik synthesisben.

Felderítvén a lélek ereje a látható világ tüneményeiben rejlő fogalmakat, ezeknek feltétlen örök életét beismerve, csak egy következményt vonhat munkája eredményéből mint folyományt, hogy a fogalomnak, mely létezik, — valóznak lenni kell, különben nem volna feltétlen lét; valamint tehát a létnek feladata, feltétlen rendeltetése volt fogalommá válni, úgy viszont a fogalom feladata, létté, valósággá válni.

Az első irányban, midőn a tüneményekből fogalmak

lettek, a testből lélek vált; a második irányban, midőn a fogalmakból lét ered, a lélek testté váll. A lélek fogalmá hoz lét kell — tehát a fogalom létéhez élet, — itt csap át a speculatio az ethikába, a fogalom a kötetmek körébe, melyeknek létesülésével kimerül a szellemiség élete.

Az ész és lélek synthesise a merő szellemiség.

Az értelem, az ész, igazabban okszerűség, mely a természetből tükrözik vissza valónkra, tehát közvetlenül abban létez, — a látható élet; — a lélek, a természet tüne-
ményeiből bennünk feléledt fogalom, a láthatatlan élet; — a fogalmak hatásából ébredő szellem a cselekvő, teremtő élet.

Ha a világok ura fogalmakat létesített, midőn e világot teremté: az ember, ha Isten képére van alkotva, fogalmakból világot teremteni van hivatva.

Ezen hidon át jutunk a lélek országából a gyakorlat terére; ez folyománya a német szellem működési irányának.

Ezen eredménynél meg kell állapodnunk, mert e szempontnál magasabbra nem haladhatunk, és itt van ideje egy körültekintésnek, annak felismerésére, miért és hogyan jutottunk ide?

Közvetlen feladatunk volt egy állami intézménynek, egy alkotmányos gépezetnek részét, egy parlamenti törvényhozó testületnek egyik szervi tagját újból alkotni.

Erre három mód volt. Az első a tapasztalati, összeszedni a létező alkotmányok szövegeit és azokból egyet beoltani a magyar törvényekbe.

Ez a históriai út, gyakorlati cselekvés, empirismus; a legalsóbb foka a szellemi működésnek.

A második mód: az összeállított alkotmányi szövegekből kiszedni egyes részeket, azokat viszonyainkhoz alkalmazva átvenni.

Itt már critica alá vétetnek az egyes alkotmányok,

minden ítélet, és választás bizonyos eszményre támaszkodik, mely a választóban, az ítélőben létez az állam célja felől, Eclecticismus, szempontja és állása az értelmiség, rationalismus. Magasabb az elsónél, de ezer ellentéte létez, csak lassú, néha drága tapasztalás által jönnek napfényre hiányai, állandóságára remény nincs, mert magában foglalja az ellentétek életét, a haladás, fejlődés szükségét.

Ez korunknak módszere a haladásban; de a mily kész azt beismerni mindenki, oly sajtáságos dolog, hogy ezen módszer általában praktikusnak tartatik, mert divatban van. Ennél nagyobb, és drágább csalódás alig képzelhető.

E módszer merő eszményi, idealistikus; — miért vette át a francia a múlt században az angol alkotmány mintáját? — miért hozza be a magyar a francia központosító kormányzatát? talán azért, mert nála praktikus? hiszen még nem próbálta — csak képzele, hogy miután másutt jó lehetett, nála is jó lehetend; mert oly eszményt táplál szívében az államról, melynek szervezetébe ez vagy amaz, más országban divatozó intézmény bele illenék; de tapasztalati adata, praktikus bizonyítéka nincs, hogy az átveendő intézmény hazájában jó leend. Mivel azonban a jövőnek reményére mindenki egyenlő idealis érvelést hozhat fel: sem a centralisatio barátja az autonomia pártolóját, sem ez amaszt meg nem czáfolhatja. Az ellentét örökös, a harez állandó marad. Oka abban van, mert egyiknek szempontja sem magasabb a másikénál, mindegyik a rationalismus, az értelem szempontján áll, mely ellentétes eszméket, egyoldalú eszményeket képes csak alkotni. Ezen ugynevezett gyakorlati módszernek tehát éppen azon egyetlen hibája van, hogy nem gyakorlati, hanem igen is elméleti, merőben elméleti lényegében — és tapasztalati alakjában.

Éppen ezen tapasztalati gyarlósága napjaink alkotmányozási kísérleteinek ébreszti a vágyat, az alkotmá-

nyozás lényege, fogalma után törekedni, mi által elkerülhessük a tapasztalati módszer habozását, tévedéseit.

Erre azonban csak akként jutunk, ha előbb az állam életének fogalmával tisztában vagyunk.

Fájdalom! az állammal éppen akként vagyunk, mint az állami intézményekkel; Angol- és Magyarország jelen állami szervezetének összegét valódi államnak tartja; igen, de China és Egyptom is, — melyik a valódi? mindenkinek a magáé; a merő értelmiség szempontjából úgy látszik, mindegyik szereti sajátját, különben meg nem tartaná; — tehát az állam célja körüli nézetek, úgy nevezett meggyőződések szinte izlés és eszményiség, idealismus dolga.

Ez hajtja a gondolatot magasabb szempont felkeresésére, melyen az állam nem lehet többé izlés, eszmény dolga, hanem örökké igaz, és változatlan fogalom, tudomány tárgya.

E magasabb szempont az, mely a rationalismus, a merő értelmiségen fellül áll, a speculatio szempontja.

Rationalismus, és speculatio az emberi lélek működésének két különböző módszere, az első más úton hozza ki működése eredményét, mint a másik. Az elsőnek eszköze aritmetika és mérő láncz, — a másodiké algebra és egyenlítés. A rationalismus definitiókat egymás mellé alkot, a speculatio fogalmakat egymás fölé egyesít.

A fejlődés mai fokán az utóbbi módszer használható csak, ha azt akarjuk, hogy a haladás ne csak az időnek haladása legyen, hanem fejlődésünké is.

A különböző módszereket alkalmazva vizsgálatunk tárgyára, a dolog ekként fekszik és fejlődik a műtétel alatt:

Feladat: egy parlamenti törvényhozótest kiegészítése felső ház által; megfejtés a tapasztalati úton: a létező parlamenti alkotmányokból az ide vonatkozó részletet átvenni, beilleszteni; — a speculatio útján pedig: oly felső

házat szervezni, mely a fejlődő, haladó államélet fogalmának megfelel.

Minek vétessék az állam? tapasztalati úton: a jog és igazság valószínűsítésére — vagy tagjai lehetőleg nagyobb számának boldogítására — vagy az anyagi és erkölcsi erők fejlesztésére — vagy a cultura, az államtalagok mívelődésének biztosítására célzó egyesülésnek állittatik sat.

A speculatio szempontjából az állam, az emberiség életéből fejlődő erők egyikének, az akaratnak nyilatkozása, tünemény az emberiség élte folyamában, mint a vallást képviselő egyház — mint a míveltséget képviselő tudomány; szerkezete tehát, kell hogy olyan legyen, mely az emberiség fogalmának, és életének megfelel.

De hát minek vétessék az emberiség?

Itt a rationalismus már semmi feleletet sem adhat; tapasztalattól ismér törvényhozó testületet, és államot, de az emberiség még nem volt, nem lehetett tapasztalatának tárgya.

Ha a rationalismusnál magasabb szempont nem léteznék: az államok élete örökös forgás volna a nyomor körében, melynek központját az anyagiság képezné, az abból keletkező értelem sugarai csak ismét magára az anyagiságra vonatkozó gyűrűket alkothatnának — más élethez nem érezne vonatkozást.

A ki az államnak célját kizárólag magából az állam eszméjének köréből akarná meghatározni, soha az ellentétekből nem szabadulna ki. Csakis a speculatióknak azon szempontjából lehet azt feltalálni, mely szerint minden fogalom egy magasabb fogalom alkatrészeként nyeri meg feltétlen értékü magyarázatát. És ezen alapon létezik a hid, melyen a gondolat az állam fogalmának felkeresése végett kéntelen átmenni a merő lelki működésnek körébe, a bölcsészeti tere; ebben van oka annak, hogy jelen alkalmi vizsgálá-

tunk alapját csak a bölcsészet, a merő lelki élet köréből voltunk kénytelenek felkeresni. Hogy pedig különösen a német bölcsészeti iránynak eredményére támaszkodtunk legközelebb, azért történt, mert a lélek munkáját, feladatát csak az oldotta meg. Nem izlés vagy hajlam, egy nemzet szelleméhez simúl ni inkább, mint a másikéhoz — hanem a tények kényszere utasítja a bűvárt, azon ösvényt követni, melyen legtovább haladhat; a bölcsészet útján pedig czélt egyedül a német lelki munkásság ért.

Az állam fogalma az erkölcs — vagy kötelmek — tanának rendszerébe tartozik, ethikai fogalom; az ethika pedig a bölcsészet rendszerének folyománya, utolsó tagja, zárköve, egyuttal a hid, melyen át a megtisztult emberi szellem eredetéhez az itenséghez visszaszáll, valójával egyesül.

Mielőtt tehát az ethika, az erkölcs tan, a kötelmek rendszere megállapíthatnák, magának a bölcsészet rendszerének teljesen késznek lennie kell, hogy abban találja támasztát, alapját, kútforrását, elvét.

A francia, és angol rationalismus csak eszméket képes alkotni, mikből hajlam, és izlés eszményeket fest, és alkotja az életnek mulékony millió képleteit, miknek romjai és töredékei, mint a világ történet emlékei, az indiai és egyiptomi kasztoktól kezdve, az imént megszűnt hűbéri rendszerig egymásután az emberiség lomtárába jutnak.

A speculatio feltétlen fogalmakat állítván eszmék helyébe, egyedül képes állandó művet teremteni.

Ezért vesszük fel fentebbi vizsgálatunk fonalát, hol letettük, az államnál, melynek fogalmát adni a rationalismus már nem volt képes,

Az emberiség szempontjából keresve az állam fogalmát, következő tényeket, mint tünetényeket észlelünk: az öskornak első állami egyesülései ösztönszerűek, természetiek

lehettek csak, a szükség, és haszon közvetlen érzetéből, kényszeréből alakulva.

Az állami életből, mint méhükből váltak ki idővel a vallás, a tudomány, a szabadság vágyai; e három törekvés hol külön, hol egyesülve ellentétbe jött az állammal, és harczban van vele napunkig. Ez a földi életből reánk sugárzó tünemények együttes összes hatása.

Fogalmakká változva a fentebbi képnek lelke ez leend:

az államban hatalommá vált közakarát uralmából kibontakozott a szívnek, az észnek és akaratnak ereje, és ellentétben lévén a hatalommal, szabadságát igyekszik kivívni amaz ellen, s e harc a világtörténet lényege napunkig.

A speculációnak ezen szempontjából az állam fogalma, mint hatalom, közvetlen, öntudatlan, tehát pusztán tényként létezik. A szív, ész és akarat fogalmai szinte tényként a vallás, a tudomány és szabadság tüneményeiben.

Ha immár e tünemények fogalmait öntudatosan elfogadjuk, felállítjuk: az emberiségben az érzelem, értelem és akarat erejét feltétlenül létezőknek, tehát az emberiség lényegéhez, fogalmához tartozóknak kell beismernünk. De csakis mint erőket, nem pedig külön nyilatkozási modorukat. Az erő természeti léttel bír, valóság; az állam csak mint hatalom valóság, mint fogalom változó alak, — lehet nagyobb és kisebb számú akaratok egyesülése, lehet kevés, több, vagy minden célok elérésére egyesülő akaratok összege. Tehát az érzelem, értelem, és akarat mint örök erők küzdenek az állam változó alakjai irányában — feltétlen erők mulékony alak ellen; a siker kétségtelen, az államnak, mint alaknak változni kell vagy megsemmisülni.

Hagyjuk el e ponton a fogalmak ellentétét, a tények

harczát, és lássuk az utat, melyen a lélek ereje megszabadithat.

Fentebb említettük, hogy miután a lélek a speculatio magaslatán megtalálta a fogalmat, és beismérte, miként annak léte feltétlen és azért valónak kell lennie: közvetlenül azon folyamányhoz jut, hogy a fogalmaknak létesülni, valósülni kell — és ezzel a speculatio a a metaphisika életkoréből átcsap az ethika életkörébe, azon feltétlen szükséges lépést téve, melyet a teremtő istenség az embernek parancsolt, midőn észszel, lélekkel, szellemmel látta el.

Ha lelket adott neki, mely fogalmat alkot, — életet, mely szabadságát érezteti és cselekvésre hívja fel: kényszerből van benne a hatás csirája. Ez a fogalom életereje, melynek törekvése önmagát létesíteni, valósítani, ez az Ethika feladata, célja, tárgya, fogalma, valója, élete.

Fogalmat valósítani kötelemünk, ez a bölcsészet speculatio utolsó szava, az ethikának egyedüli parancsa; ez által válik az anyagiság az emberben szellemiséggé, így teremthet az ember, így képmása az istenségnek, itt jut közelébe nem csak, — itt egyesül véle folytonos érintkezésben.

Ugyanis, midőn a látható világ tüneményeiből folytonosan fogalmakat alkot, éltet vesz az istenségtől; midőn a nyert fogalmakból valóságot alkot; éltet ad vissza; az isten teremt, az ember alkot, e hatás és visszahatás lüktetése dobog a legtökéleteseb szívben, mely emberi kebelben honolhat.

Alkalmazzuk a speculatio ezen műtételét fentebb elhagyott feladatunkra.

Meddig tartand a szívnek, észnek és akaratnak harcza az állam ellen? jogosult-e ezen harc ? — a mig az állam,

mint hatalom, nyomást gyakorland, vagy korlátolást e három erőnek élete, nyilatkozása, fejlődése, hatása és működése ellen: addig az élet törvénye, a természet rendje szerint, valója, élete ellen kell törniök; a míg csak nyilatkozások modorára gyakorolja hatását: ezek is egyedül a hatalom modora ellen törnek; az első eset oka a forradalmaknak, a másik megfejtése a reform szükségének. A míg az állam, mint hatalom nem ölt oly alakot, mely az emberiség életének szervi része vagy szervezete gyanánt tekintethetik, mely csak az emberiségi élet funkciójának eszköze: addig szükségképpen akadályozza az emberiségi erőket, mint az egyént a rosz gyomor, vagy szemek, a merev ideg, a hajlott, vagy törött csontváz; beteg állapotát okozza az emberiségnek, melytől az által menekszik, hogy az emberiségi erőnek szabad működést enged.

A mely hatalom akként van szervezve, hogy az érzelem, értelem és akarat életét nem csak nem korlátolja, hanem inkább azok életének ébresztését, ápolását, fejlesztését, működtetését czélul tűzi magának: az az emberiség életének teljesen megfelelő szervezet; e hatalom az emberiségi erők által nem csak hogy meg nem támadtatik, nem ostromoltatik többé, sőt ollenkezőleg általuk tartatik fen, védetik, fejlődik, terjed mindaddig, míg az emberiség életéhez fejlődve arányai, egy nemzet helyett az emberiség leendő lakója épületének.

Az államra alkalmaztuk a speculatio dialectikáját első sorban, de teljes egyenlőségben alkalmazható az egyházra is az, mint a szeretet erejének ez időszakos életszervére; az emberiség élete a világnak behatása az emberi lélekre — és az emberi szellem viszhatása a világra; a mint egészben, úgy van részben; a szív hat az észre, és akaratra, az ész a szívre, és akaratra, az akarat észre, és szívre; és e három erőnek egymást átható, egymásban emelkedő, fo-

kozódó, egymással egyesült hatása a világra — ez az emberiség élete úgy az egyénben, mint az összeségben.

Az egyháznak tehát oly alakot kellend ölteni, mely az értelemről áthatott, és akaratban nyilatkozó szeretet életét eltérje nem csak, de sőt fejlessze, éltesse, működtesse; ekként áll a dolog az értelem, az ész, vagy a tudományok jelen létszerveinek alakjaival is, melyek hasonló alapon az értelem, és akarat ápolását is — éltük és hivatásuk körébe felvenni tartozandnak, ha külön létre számítanak; ha nem: az alak, mint külsőség, a benne rejlő erő által szétrobbantatik, hogy a korlától megszabadult világelem új képzetben tűnjék fel az emberiség életének folyamán.

Miután immár felismertük, miként az állam az emberiség élte folyamán felmerült egy létszerve, egy képlete az emberiség életerejének, — miután mint ilyennek feladatául felismertük azon hivatását, hogy az emberiségben rejlő három alaperőnek, az érzelemnek, értelemnek, és akaratnak, az ezekből fejlődő szépnek, igaznak és jónak, az ezekben szunnyadó, és ezekből szülemelő testvériség, egyenlőség, és szabadságnak ébresztését, fejlesztését, kölcsönös áthatását, és ekkénti működtetését eszközölje és foganatosítsa: hátra van még egy kérdés, feladatunk tulajdonképeni tárgya: minő alakban kell az államnak létezni, hogy fogalmának megfelelhessen?

E kérdésnek része, és pedig utolsó része az, mit jelen vizsgálatunk homlokán elsőnek, a közvetlen gyakorlati élet által feltettnek felvettünk „kell-e és minő felsőház?”

Ha az állam, fogalmában, nem egyéb, mint tagjai akaratának egysége, tehát azon létszerv, mely az államtagek akaratát egységre juttatja: egyenes és közvetlen folyománya fogalmának, hogy az állam szerkezetének olyannak kell lenni, mely polgárai akaratának

nyilatkozatát nem csak lehetővé tegye, de sőt feltétlenül eredményezze.

Ezen egy tétel fejti meg az államszerkezetben a történet kezdete óta beállott minden változások okát, kényszerőségét, elháríthatlanságát. Miért szűnt meg a királyi hatalom, noha isten kegyelmére, az egyház tekintélyére, és az állam hatalmára támaszkodott létele? mert nem felelt meg az állam fogalmának; — miért a hűbéri rendszer? csakis azért; mi fejti meg a népképviselési alkotmányok iránti általános vonzódást? csak annak ösztönszerű, vagy öntudatos érzete, hogy nem egy fejedelem, nem egy rend, nem is egy osztály lehet hivatva az állam fogalmát létesíteni, hanem csak az állam tagjainak összege.

Azon kivételek, melyek némely országban, némely korszakban mutatkoztak, hogy t. i. egyes fejedelmek, egyes rendek uralkodása alatt az államok boldogok, vagy békében voltak, csak azt bizonyítják, hogy ily fejedelmek nem saját magán céljaikat létesíték uralkodásaik által, hanem a közjót éppen úgy, mint a népek összege, vagy nagyobb része óhajtá, — innen magyarázható Mátyás királyunknak és Nagy Frigyesnek népszerűsége saját népének többségénél. Innen világos, hogy az államalak, vagyis mi egyre megy, az alkotmányok módosulásában, a mennyire az egyéni uralomtól kezdve a népuralomig szaporodik az államakaratot képező államtagok száma — fogalomszerű, természetes és helyes a fejlődés és haladás; valamint az is, hogy a haladás ezen irányban csak ott éri célját, hol az államakarat alkotásába minden államtag jogosult befolyással lehet. —

Valamint azonban a korunkban terjedő népképviselési alkotmányok legmélyebb jogosultsága éppen az állam fogalmában találja gyökerét: akként hibája is csak az lehet,

ha szerkezete ugyan ezen fogalomnak nem felel meg, ha az összes államtagok akaratát nem tükrözi hiven nyilatkozásaiban.

És itt vissza kell emlékeznünk vizsgálatunk korábbi egyik eredményére, mely szerint azon képviselő, ki választói akaratától függetlenül saját személyes akaratát érvényesíti törvényhozó minőségében: nem felel meg hivatása fogalmának.

Igen feltűnő példa volt erre az 1848-ig fenállott francia kamara. Határozott, és egyöntetű, egyszellemű, szellemdus pártfőnökök kormányzata alatt tökéletes központositással bírt, minden perczen harcra kész uralma egy pár nap, sőt óra alatt oly mélyen hullott porba, hogy romjai sem látszottak.

Hogy ezen ellentét a képviselő létező alakja, és fogalma közt mily mélyen ható következtetésekkel bír, látjuk napjainkban több alkotmányos országoknak sűrűen ismétlődő hivatkozásaiban új választásokra.

E bajnak csak egy orvossága van, a képviselők utasítása — de alkalmazása által sokszor igazzá válhatnék, hogy *pejor medicina morbo*. Ezt a népnek legalantibb szavazatképes osztályára értjük, melynél állami ügyekben való tájékozás önhibája nélküli lehetetlenség.

De e bajon segíteni még is kell; — mert meg van a lehetőség, hogy a képviselők többsége olyannyira kizárólagosan követi saját akaratát, hogy a képviselt nép akaratára semmi figyelemmel sincs; — a szükségképpen bekövetkező állapot az, hogy a nép is közönnyel viszonyozza a képviselők önösködését — és e pontban áll be annak lehetősége, hogy bármily parányi elszánt töredék, forradalom által megdönti a törvényhozó test többségével együtt kormányát, és alkotmányát is, ekként volt francia ország-

ban 1848. évben. És pedig az 1852. év következménye volt az 1848. évnek!

Minden forradalom veszélyes, mert ritkán marad el a visszhatás, a visszaesés.

Ezért állítottuk az alkotmány egyik próbaköveként, hogy forradalmat feltétlenül elhárítson.

Már pedig az Európában napjainkban divatozó képviselet, a fentebbiek szerint nem képes e kivánalmat feltétlenül biztosítani, mert a képviselők utasítását behozni nem tanácsos a szavazatjogosultak nagyobb számának politikai tájékozatlansága miatt.

Lehetnek, kik egy más, rövidebb, biztosabb módot ajánlanak az érintett baj ellen, a szavazatképesség megszorítását bizonyos, színre igazolható ürügyek alatt. Bármi hangzatossá váljék e tanács, nem lehet szerencsés tapasztatnak jósolni, mert nem gyógyszer, hanem valóságos császarmetszés az alkotmány fogalmán.

Ezen úton az irány visszafordul a hűbériség, és karduralom felé.

Az orvoslás másutt keresendő, és éppen a parlamenti felső házban, — de nem olyanban, mely csak diszitése lenne a képviseleti parlament külsejének, csillogó ékszere a képviselet eszméjének, — hanem olyanban, mely a képviselet fogalmát valósítaná ott, hol arra a képviselet szerkezete nem képes.

Ennek magyarázatára az állam alakján keresztül annak valójába, tartalmába kell nyulnunk.

Az állam, fogalma szerint első sorba csak alakzat, szerkezet, időszerinti képlete az emberiségnek — de az, mi nek alakja, az mi a képletnek tartalma, az emberiség életéből fejlődő, az abban működő erők összege, a szereteté, az észé, az akaraté.

A képlet akként idomúl át, mint a tartalom, az erők fejlődnek. És miután az erő mozgatja az alakot: feltűnik a kettős hatás, a hatás és visszahatás — criteria minden életnek.

Az alak hat az erőre, valamint az erő az alakra.

Jó gép több erőfejtést enged, több erő nagyobb gépet hajt.

Kifejtett érzelem, értelem és akarat tökéletesb szerkezetet alkot, — a szunnyadó egyszerűbbel beéri.

Ezen mélységben fekszik oka a két kamararendszernek, melyet a parlamentarismus eszméjéből egymagából igazolni, de még csak kimagyarázni sem lehet.

A fejlődés fogalmából folyó tény, hogy az erők feltűnése két irányban mutatkozik, hosszában és széltségben, egymás után, és egymás mellett, tartalomban, és terjedelemben. E kettő együtt soha sincs, míg a fejlődés végét nem érte, míg fejlettséggé nem vált. Ha tehát az államot alaki tekintetben fogalomszerűleg fogadjuk el, midőn azt állítjuk róla, hogy az államtágok összegének akarat egysége: akkor tartalmára nézve a fejlődés egyik irányát vagy el kell ejtenünk, vagy előlegként elfogadnunk; azaz vagy le kell mondanunk a haladás magaslatának érvényesítéséről az alap javára — vagy az alap szélességéből valamelyest le kell számitanunk; szabatosabban: vagy alantabb lesz az állami élet kifejezése, mint a műveltségnek legnagyobb foka, vagy magasabb az állam élete, mint a legalsóbb műveltségi fok; vagyis a politika nyelvén: vagy a tömeg uralkodik az értelem felett, vagy az értelem a tömeg felett; jogából egyik sem engedhet, az ellentét harcza indokolva van. Az ellentétek egyesítése azonban nem az eszményben, a tapasztalat mezején, a rationalismus körében van: hanem a fogalom erejében; nem az emberiségi erők elszakadt, külön érvényesítésében, de azoknak kölcsönös át-

9*

hatás általi cselekvésében; a magasabb értelem számíthat a tömeg akaratának vezetésére, a tömeg felérti a nemes cél jóságát. Elszakadva a tömeg demagogia által, az arisztocratia olygarchia által, ugyanazon célhoz visznek, a kard uralmához. Megsemmisíteni tehát egyik irányt sem szabad, egyesíteni pedig kell; az intézmény, mely által egyesülnek, a felsőház.

Azonban a fentebbi fejtegetésből eléggé kiderül, hogy a feladat, melynek megoldása a felső háznak jutott, nem alaki természetű, hanem igenis dologi; nem azért létez egy felsőház, hogy a parlamenti szerkezet épületét egészítse ki, — hiszen általában véve meglehetne nélküle is, — hanem éppen azért, hogy a képviseleti törvényhozó testület szellemét egészítse ki olyképp, hogy a törvényhozás működése az állampolgárok összeségének akaratát minél hivebben tükrözze vissza.

Nem akarjuk egyáltalán azt állítani, hogy az alsó házba választott képviselők a kornak legfelsőbb magaslatán nem állhatnának, szellemi fejlettség tekintetéből; de az tagadhatatlan tény, hogy a nép választottjai első sorban túlnyomólag az anyagi érdekek gondozására fordítják főtörekvésüket; választatásuk főalapja legtöbb esetben az anyagi érdekek terén várt haladásnak legbiztosb sikerét ígérő programok, — ez természetes, mert a teherviselő népnél ez a közvetlenül, legélelénkebben érzett szükség. Az eredmény is igazolja e feltevést. Az állam anyagi érdekei felett alkotott törvények tárgyalása behat a legcsekélyebb részletekbe, — de hogy a szellemi, és erkölcsi viszonyokra vonatkozó törvények általában véve igen ritkán kerülnek elő — és ha tárgyalásuk is néha a parlamentek által, részletükbeni alkotásuk szabály szerint a kormányközegekre bízatik, — ezt tagadni nem lehet. Számtalan tünemények merülnek fel az életben, szivet, észt,

erkölcsiséget, illemt, kegyeletet sértők, számtalanok a lelket megmérgezők, melyeket parlamentek tudomásul venni sem tartanak feladatuknak; sohasem tárgyalt egy törvényhozás tankönyveket, melyeknek mégis a szellem fejlődésének irányára kiszámíthatlan hatása van, soha egy szindarabot, mely mégis az erkölcsre végtelen befolyást gyakorol.

Már pedig csalódnék, ki azt hinné, hogy könyvek, és színészet hasznos, vagy káros hatásuk tekintetéből egy nemzet életére nem fontosabbak, mint sok vasut, melynek engedélyezésére hetekig nyuló tárgyalásokon kívül állandó terhek elvállalásának áldozatát is hozza a parlament.

Napjaink uralgó nézete szerint az állam törvényhozási hivatásából még soká kizárva maradhatnak a szív, és észnek nemesítésére, a közerkölcsiség emelésére vonatkozó intézkedések, mert az állam csak a politikai élet rendezésére tartatik hivatva lenni, csak politikai szabadság legtöbбекnek eszménye, — erkölcsi szabadság, úgy hisszik, megterem magától, csak korlátait kell eltávolítani. Majd a jövő felderíti e nézet helyes, vagy helytelen voltát; mi azt hisszük, hogy a közerkölcsiség terén a korlátlan szabadság korlátlan féktelenség, — melynek jó gyümölcse lehetetlen. Ha igaza volt egyik költőnknek abban, hogy „minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs“ akkor politikusaink legalább idővel reá jövendnek az erkölcsök fontosságára állami tekintetben is, mert senki el nem hárihatja magától azon tapasztalást, hogy az erkölcsökben, szokásokban, divatokban van első gyökere minden törvénynek, és egy törvény sem született, melynek alapját a közszokás erkölcsök, divat, — nézetekben, óhajokban, szükségletekben előre meg nem vetette volna.

Azonban napjainkban még ez nincs ekként — és éppen azért, mert az alsó ház inkább az anyagi érdekeknek él: szükség, hogy a szellemi érdekeknek szószólója szinte

legyen a törvényhozásban, hogy ekként az államban egyesült összes nemzet szellemi élete is lehetőleg teljes kifejezését találja, és legyen, ki tulnyomólag ezen iránynak szolgáljon. E feladat legnagyobb része a felső háznak jutott, melynek tagjai sok tekintetben inkább látszanak erre hivatva, mint bár mi egyébre.

Az alsóház minden tárgyat szükség érzetének kiderítésével indokol, mely szükség legtöbb esetben helybeli, vagy részletes, és hasonló természetű ellenkezővel küzd létrejöttéig; az alsóházi pártok ellenkező javaslatai között néha véletlen csekély többség határoz utólagos belátásával a jobbnak, — e bajon a felsőház létezése segíthet csak.

Az alsóházban merülvén fel végre minden szülemelő szükség érzetének első kifejezése, a természet törvénye szerint rendesen az ifjuság heves vágyával, és sebességével törli meg útját létesülésének; a létesülés e módjával járó gyarlóságok lehető eltávolítása ismét legalkalmasban a felsőház tárgyalásaiban találja leghelyesebb módját.

A felsőház hivatása tehát, hogy a széles alapra fektetett képviseleti tevékenység szellemét a létező legmagasb fejlődöttség fokának működtetésével kiegészítse, — az anyagi érdekekkel párhuzamosan a szellemi, és erkölcsi érdekek érvényesülését eszközölje — a parlamenti pártok hullámozásából felmerülhető véletlen esélyek káros következményeit elhárítsa — és az események rohamából netalán fejlődhető sebességet a rendes haladás ütemébe vezesse. Ennyi feladat eléggé igazolja lételének nem csak czélszerűségét, de szükségét a fejlődés jelen szakában.

A legközelebbi kérdés a felsőház működési szempontjának szóba hozása.

Minden érdek, legyen az anyagi, vagy szellemi, keletkezése okainak, és viszonyai sajátságainak jellegét tünteti fel egy időben szülemlésével; ez teszi mintegy különleges-

ségét, egyediségét, ez egyuttal a benne rejlő általános érvény korlátolását.

Az érdekként felmerülő, az érdekekben rejlő szükség érzetének kielégítésére czélzó törvényjavaslatokban tehát rejlenek rendesen oly elemek, melyek mint az időnek, helynek viszonyoknak sajátosságai, a törvényben rejlő gondolat, és fogalom általános feltétlen érvényesítését korlátolják. Ezen korlátoktól, ezen sajátságoktól menten egyetlen eszme sem létesülhet az alsó házban, mely határozatait érdekekkel indokolni nemcsak jogosulva, de sőt kényszerülve van.

A törvényjavaslatban rejlő eszmének, gondolatnak, vagy fogalomnak különleges sajátságaitól, vagyis a gyakorlati alkalmazásban reá tapadható tökéletlenségektől megóvása csak egy úton lehető, ha t. i. a felsőház a törvényben felderíthető ellentéteket, a közte, és a fogalom között létező különbségeket egy magasabb szempontból kiegyezteti; ehhez csak két alapot talál, két álláspontot foglalhat el, t. i. az állam fogalmának szempontját, és az emberiséget, felváltva akként, hogy midőn az állam összegében rejlő külön czélzat létesítésére alkottatik törvény, azt az állam fogalmának próbaköve alá veszi, — az állam egész fogalmára vonatkozó törvényt pedig az emberiség fogalmának magaslatáról ítéli.

A felső háznak tehát érdek-védelmére, vagy ostromára hivatása soha sem lehet, — az érdekek élete az alsó házban nyer kifejezést; érdeket védve, vagy ostromolva a felsőház az alsóval egyenlő magaslaton ütköznek össze, és az ellentétek egyenlő jogosultsága képviselőiket egyenlő ellenekké tenné; már pedig a felsőháznak nem szabad az alsóház ellennének lenni, hanem kiegészítésének; ebben van oka, hogy felsőháznak sohasem szabad alantabb szempontot foglalni az állam összegének fogalmánál; csak ha ezzel jó ellentétbe az alsóház

valamely javaslata, van helye szereplésének; az állam fogalmát nem sértő intézkedéseknél akarata ne is legyen, mert tárgyát nem találja.

Ekként ellentét e két ház között alig képzelhető; felépése pedig a felsőháznak ott, hol helye van, sikertelen sohasem lehet, miután a magasabb szempont az alantínál erősebb vonzást gyakorol az emberre, még oly egyéneknél is, kikben a szellemi működés foka közelebb áll az ösztönszerűség, és sejtelemhez, mint a fogalomképeségi minősítéshez.

Igazolva lévén az eddigiekben egy felsőház létezésének szüksége, és feltalálva szellemi működésének alapja, még egy kérdés megfejtése maradt fenn: minő elemekből alkotassék a felsőház?

A gyakorlati haladás első alapfeltétele, mint vizsgálatunk elején említve volt: a létező tények számbavétele, nehogy azoknak figyelmen kívüli hagyása miatt a kísérlet sikere lételük elemi hatásán megtörjék.

Tudva levő dolog, miként az alkotmányozás eddigi kísérleteinél egy felsőház egyedül biztosítási szelepként tállatott főleg alkalmazandónak, az alsóházban pezsgő élet-erőnek lehető túlhajtásai ellen. Hogy e felfogás nem méltó egy felsőház lételének alapokául vétetni, — belátja, ki az általunk felvett létokot méltányolta. Az említett, nézetünk szerint helytelen, szempontból alkotott felsőházba rendszerint oly elemek vétettek túlnyomóan, melyeknek erősebb alkatrészei a vesztéglés színét viselték, a nyugalom vágya a változás gyűlölete, a maradás ohaja áldozatok árán is — fővonásai voltak az eddigi alkotmányos felsőházaknak; fény, nagy birtok, czimek, név, szóval hatásos külsőség ohajtott feldiszipítése; születési, társadalmi előjogok, kiváltságos állás voltak a bejutás czimei; — érdemek csekélyebb arányban.

A felfogás azonban, melynek eredménye egy ekként

alkotott felsőház lett, önmagát megczáfolta sikertelenségével.

A hol az alsóház hibái folytán forradalom által bukott meg az állam alkotmánya, a létezett felsőház sehol sem volt képes megmenteni a békét, gyakran az urakodót sem, sőt még az uralkodó családot sem. Pedig feladata lett volna első sorban, lehetetlenné tenni a forradalmat, — és ha mégis beállott és a létező alkotmány alakja szétrobbant: legalább az állam elemeit kellett volna megmentenie.

E jelenség fő oka abban rejlik, mert oly része az állami szervezetnek, mely csak mint kötőlánc a járműven, mint akadály szolgálhat természeténél fogva, a jármű gépezetének természetes hatását meg nem másíthatja. Gyenge ereszkedőn feltartóztatja sebességét, de meredeken elszakadhat, vagy hatása nem elegendő. Gyengítő hatását az anyag, mely bele vegyült. Köztudomás szerint tömeges szaporítások esete állott be, valahányszor az alsóház egy határozatának megakasztása miatt biztos felsőházi többséget akart egy kormány teremteni. A gonoszkodók nyelvén ily szaporítás tolonczozásnak neveztetett.

Hogy oly felsőház, melynek alkotásánál már a kiindulási szempont eltévesztetett, és melynek esetlegesen bekövetkezett tömeges szaporítási módja a közgáncsolásnak alkalmas eszközt nyújtott tekintélye megrontására — egy államnak életére, működésére, főleg válságos időkben hatást nem gyakorolhat, még akkor is biztosnak tarthatnók, ha a tapasztalás kivétel nélküli bizonyossággá nem tette volna.

Azon állításunk tehát, miként egy felsőház nem lehet egyedül biztosító szelep, nem merő akadálya a törvényhozási működés gyors vagy sebes haladásának, mi sok egyéb, alkalmas módon is elérhető — hanem a törvényhozási testületnek lényeges, mert szellemét kiegészítő része: ha nem lett volna is az államélet fogalmából annak folyo-

mányaként felderített szükséges következmény, — az eddigi gyakorlat eredménytelensége, vagy káros következményei által szinte bebizonyultnak lenne tekintendő.

Ha tehát elfogadtatik a tétel, miszerint a felsőház a parlamenti rendszer mellett is — nem mondjuk feltétlenül, de az európai műveltség jelen átlagos színvonalán, — tehát éppen napjainkban — a törvényhozó testületnek lényeges része, melynek hivatása amannak szellemét kiegészíteni: minő elemekből alkotandó? mi lényeges kelléke ezen elemeknek?

E kérdésre egy már fentebb felállított tételből önként mutatkozó folyamán adja az egyedül lehetséges választ.

Ha egy felsőház működési szempontjából, kiindulási alapjául csak az államnak, s minnek ez tagja, része, tüne-ményszerű jelensége — az emberiségnek fogalmát veheti egyedül: úgy felsőházi elemeket csak azon személyiségekben, és testületekben, osztályokban, vagy rétegekben találhatunk, melyekben az államnak, és emberiségnek tiszta fogalma él, lelkesül, működik, és hat.

Hol találjuk fel ezen elemeket? merőben ténykedés, melyre a fogalom választ nem adhat; de miután csak a kivitel modorának rendszerébe tartozik, egyelőre mellőzzük, azon általános szabályával a kényszerűségnek, miként ott veendő, hol található leendők.

Lényeges kérdés: mi uton veendő, és ki által?

Az eddigi gyakorlat szerint a felsőházak tagjai születés, állás, és kinevezés útján jutottak törvényhozói székeikhez. Lássuk e módozatok mindegyikét a fogalomszerűség tekintetéből, hogy megítélhessük a fogalom alapjáról czélszerűségüket.

A születés általi jogosultság a hűbéri állam intézményeinek egyike és legteljesebben tartá meg ősi alakját hazánkban; a főrendi osztálynak minden nagykoru tagja, de sőt még özvegyeik is személyes befolyással bírtak a törvé-

nyek alkotására. Angolországban a főrendi osztályban divatozó elsőszülöttségi jog által a főrendi tagoknak jogosultsága gyakorlatilag a vagyon alapjára lett áthelyezve, és ez által a hűbériség rendszerében birt jelentőségéből teljesen kibontakozott az angol főrend. Az angol alkotmányt megelőzőt időben a királylyal egy testbe forrva állott szemben az angol nemesség az angol néppel, és ezen okból a győztes forradalom úgy a nemességet, mint a királyságot kivetkezteté hűbéri természetéből; ma a születés által birt jogosultság angol honban nem létezik, mert miután az annak előtte e czimen birt jogosultság gyakorolhatásához feltételül az elsőszülöttségi családi nagy vagyon birtoklása kívántatik: világos, hogy merőben születési jogosultság alapján angol honban nem létezik felsőházi tag.

Hogy mégis a dolog oly szint mutat, mintha léteznék, ez a gyakorlati angol ügyes fogásának vívmánya, ki gyökeresen át tudott mindent alakítani, és külsőleg tetszetre mégis akként elhárítani a feltűnést, hogy sokan maig sem látják, mi változott a forradalom által.

Az alkotmány elmélete szerint a nagybirtokra támaszkodó felsőháznak jelentősége főleg abban létezik, hogy független mind fel — mind lefelé. Ha ezt teljesen megengedjük is, hozzá kell tennünk, hogy e függetlenség eredmény nélküli; — mert a korona nevében mindenkor történhető tömeges szaporítása a felsőházi tagoknak a többséget, bármely arányban létező független elemek daczára múlhatlanul oda tereli, hová kívántatik.

Látszik, miként az angol felsőházi elemeknek azon része, mely másutt, mint születési aristocratia szerepel, főleg nagy birtoka alapján tagja a felsőháznak; hogy a czim csak járuléka, díszítése a nagy vagyonnak, és végre, hogy ezen ugynevezett kétélű függetlensége a nagy vagyonra támaszkodó angol aristocratianak a parlamenti kormányt

legkevésbbé sem gátolja mindenhatóságában, és ekként merő diszitése a parlamenti rendszernek, de nem kiegészítése a törvényhozó testület szellemének.

A francia, és olasz főrendek I. Napoleon terve szerint és kitartó következetessége által nagyában megsemmisültek a birtok felosztás elvének a polgári törvénykönyvbe lett felvételével.

A németnek nem igen volt alkalmá politikai téren szerepelni, jövőben látszik inkább hivatva.

Ha immár azt vesszük, hogy azon egyetlen Angolországban, mely Európában mintaképe az alkotmányosságnak, a merő születési aristocratia többé nem is létezik, a létező pedig csak mint nagy vagyon birtokosa lehet eleme a felsőháznak: be kell ismernünk, hogy a parlamenti rendszer a főrendeknek születés címén politikai jogosultságot nem adott. És ha hazánkban a felsőháznak rendezése csakis a parlamenti rendszer betetőzéseként fog történni, — a főrendeknek azon része, mely nagy vagyonra nem támaszkodhat, elesnék eddigi jogosultságától.

Azonban vizsgálatunk elején feltűnt, miként a parlamenti rendszer nem az általános szabadságnak, sem az általános boldogításnak rendszere, hanem az uralgó pártok és érdekek hatalma biztosításának; — miután pedig az állam fogalmából kifejtett törvényhozási működés céljának előttünk nem érdek- vagy párturalom tűnt fel, hanem az összes államtagok akarategységének minél hivebb kifejezése; — a felsőház pedig mint a törvényhozó testület lényeges része, az általános nemzeti akaratban nyilvánuló szellemnek kiegészítése: világos, hogy ezen eredményhez képest a felsőházi elemek képesítési alapja is lehet egyéb az angolénál.

Ha a felsőház működési szempontja az állam, és emberiség fogalma; ha azon elemeknek, melyekből egy felső-

ház alkotandó, főleg olyanoknak kell lenni, melyekben az államnak, és emberiségnek fogalma él, működik és hat: úgy sem születés, sem nagy vagyon nem látszik szükséges minősítésnek a felsőházi tagsághoz, — de akadálya sem lehet, sőt inkább rendesen hatalmas rugója azon nemes törekvésnek, mely születése és földi szerencséje fényét közjóra szentelt hazafiui tevékenységgel kívánja igazolni.

Ily tevékenységnek magvát a magyar főrend mindig bírta, s alig volt korszak, melyben hatalmas tevékenységét nem nyilvánította.

A török birodalommal érintkezés, és a török támadásoknak egész a 17. század végéig nyúló ismétlődései tovább tarták fen hazánkban a középkorbeli nemzetközi elhelyezkedési harcok folyamát, mint bármely más európai államban; és innen van, hogy a czimeres főrendek hazánkban ma is még nagyában azon alaki befolyást gyakorolják, a törvényhozásnál, melyet gyakoroltak az utolsó török hódítási harcok idejében.

Honnan van az, hogy a viszonyoknak oly mélyen ható átalakulása után is, a minő I. Lipót király idejétől napjainkig történt, a magyar főrendi nemesség változatlanul megtartá állását a törvényhozásnál?

Kétség kívül nem kizárólag a kedvező viszonyokban, hanem főleg saját életrealóságában rejlik az ok. A meddig a magyar nép Ázsia földjét elhagyva lassu vándorlással a Dunáig ért, és egy egész nemzet évtizedekig nyeregben volt: Magyarország főleg a magyar nemzet vezéreinek kardjában és kürtjében, a magyar állam a nemzet jobbainak csak szívében és agyában élt, mint lelkesítő esziny, mint sovár vágy, melyet létesíteni — vagy elvézteni volt kényszerű sorsa a magyar nemzetnek. — E hazaszerző hősöknek utóda nemzeti főrendünk, melyet sem a közép és újabb kor viszáljai hazánk földéről kiirtani, sem idő s körülmény

hazája iránt közönyössé tenni képes nem volt. Hazánk legjelesebb fiai ezen főrendnek kebeléből tüntek fel, harcokban, és békében egyenlő haszonnal, és fénnel szolgálva a hazát, és általa az emberiséget; ha általában létezhet osztály, vagy rend, melynek sajátosságául tekinthetnék a hazafiság legmelegebb érzete: a magyar főrendnek tulajdonitók azt, mely Hunyadiakat, Zrinyiket és másokat is mutat fel a hon, a kereszténység, és ezek által az emberiség ügyéért felülmúlhatlan hűségben bajnokokként tündökleni. Ezen nemzeti főrendben rejlik a felsőháznak egyik alkatrésze.

Nyolczszáz éves közszolgálat érdeme egyik alapja történeti jogosultságának; a nagy vagyon a másik alap, mely ért az alkotmányozás parlamenti rendszere is szívesen befogadja ezen elemet felső házába; — de mi nem ezen alapon látjuk nyugodni hivatottságát, hanem egy másón, mellyel a két elsőt is szerezte, és ez azon élénk részvét, mondhatnók egybeforrás a magyar állam életével, mely a magyar főrendet kitünteté; — vivott e haza szerzéseért, vivott annak megvédéséért; vivott önkény ellen a szabadságért politikai életben, vivott világosságért sötétség ellen a vallási életben, és ezen folytonos áldozattal védett haza, és ennek szabadsága iránti szeretete, a vallásosság mély érzete, a szépnek, igaznak, és nemesnek bálványozása maradt egészben véve napunkig kiváló szellemvonása, melyet a közhaza, és népének boldogítására működtetni feltűnő törekvése. Ebben nagy kincset bir a haza, melyet hálás elismeréssel fogadand a végzet kezéből és oda fordítandja, hol leginkább használható törvényhozásának felsőházába.

Önként értetődik azonban, hogy nem a mai modorban lehet befolyása érvényesíthető, hanem egy a mai viszonyokhoz átdomítottban, és ez által az eddiginél még fokozottabb sikerrel.

A főrend tagjainak eddigi személyes jogosultsága fen

nem tartható, mert az általában minden viszonyokban életbelépett képviselő rendszerével ellenkeznek, mint előjog, kivétel. Ez oly fontos körülmény, melynek figyelmen kívül hagyására csak a rendi alkotmány rendszeréből hozathatnának indokok, melyek mégis napjaink államtani elmélete által egy általán el nem fogadtathatnak.

De magának a rendi alkotmány rendszerének összes érvei sem birhatnának nyomatékka, mert a főrend nem nyújtja ma azt az ország védelmére, mit egykoron nyújtott, a banderiumokat. Személyében ma mindenki egy katonát állít csak a haza védelmére — és miután ennyit mindenki nyújt: mindenki ellenezheti egy egész rendnek személyes előjogát.

Igaz, hogy a parlamenti rendszer Angolhonban a főrendnek személyes jogosultságát fentartá, — de egyuttal kivetkeztette az természetéből; mert midőn a személyes jogosultság feltételül nagy vagyon birtoklását kötötte ki: megszűnt rend lenni, és osztályyá alakult.

Mint rend az államnak volt tagja, és törvényhozói jogosultsága merő jog volt, mely egyuttal kötelem is.

Mint nagybirtokos a társadalom felső osztálya, mely törvényhozói személyes befolyását nagy birtokára való tekintetből előjogként birja, nem mint kötelmet teljesíti, mert nem minden nagy birtoknak ura tagja a felsőháznak.

Ily feltétel alatt menteni meg a főrendnek személyes jogosultságát, veszteség volna a hazára, méltatlanság magára a főrendre.

Hazánk főrende, mint nagybirtokos osztály azonnal elvesztené jellegét, czélját, és kora vesztét okozná népünknek.

Ha elvetetik tőle az öntudat, hogy hazájáért tett áldozata, érdeme egyedüli címe jogosultságának, és reá erőszakoltatik a felfogás, hogy csak nagy birtoka miatt részesül jogban, tekintélyben: akkor annak keresésére indul, mi

jogosultságának, tekintélyének feltétele: a vagyon hajhászatra; csak alig kellenek egy pár évtized ezen ekként öbresztett szellem működésének, és Magyarország földje kezében lehetend, népünk pedig koldusbotot foghat. A haza védelmére, és nem a nép megrontására adta a hűbéri alkotmány főrendünknek nagy birtokát — és egyenesen erre utalja, csaknem szorítja a főrendet, ki belőle a nagy vagyon osztályát akarja alakítani. Nem kalmárszellem kell főrendünk kebelében, hanem az áldozatkészség, az igaz lelki nemesség, a hazafiság, a humanismus szelleme, hogy a mint ősei a haza földének, és szabadságának megszerzésében, megvédésében hervadhatlan babérokat fűztek homlokaikra: úgy azok ivadécai a haladott kor intő szavát felértve, e haza népének nevelésében és boldogításában ismerve fel legszebb hivatásukat, a szeretet, a műveltség, és nagylelkűségnek, hazaszeretetben, és emberiségi érzetben felülmúlhatlan bajnokaiként tündököljenek.

E hivatás, melyre úgy látszik a jóságos végzet tartáfen virágzó főrendünket, sokkal fenségesebb a nagyvagyoni osztály természeténél, melyhez nemzeti főrendünk, méltó elismerésül legyen kijelentve, eddig hajlamat nem is mutatott.

De mi nyújtana illő kárpótlást azon sok nemes, hazájáért lángoló, sokszor vérzett kebelnek azon méltó fájdalomért, melyet dicsőn szerzett jogának elvesztése okozna csak azért, mert a sors önkénye érdeméhez illő földi szerencsével nem áldotta meg? hiszen nem kérte e jogát, csak mint kötelmet fogadta el, és most hála helyett megaláztatás, megfosztatás nézne feléjük. Nem volna eszélyes azon törvényhozás, mely oly nemes kebleket, az önzéstelen hazafiság leggazdagabb forrását, önként eltávolítna magától, saját kezével megsemmisítené.

Az angol parlamenti rendszernek azon része, mely a nemzeti főrendnek néposztályá lett átalakítását eszközölte

— maradjon el e hazától! van más mód is nemzeti főrendünk befolyását felhasználni a felsőház alakításánál — és mégis egyuttal megmenteni eddigi hazafiúi szellemét amugy is gyenge népünk és hazánk nagyobb jara.

E mód a nemzeti főrendnek testületi alakítása, melyből választott követői által gyakorolná törvényhozói jogosultságát egyenlő arányban a felsőház többi alkatrészeivel. Minő viszonyba helyezze magát a főrendi testület követivel? tőle függ, itt egyedül a felsőház egyik elemére akarunk mutatni, és alkotásának egy czélszerű alakját kijelteni. E testületben a nemzeti főrendnek minden jelenlegi tagja egyenlő joggal lévén felruházva, a vagyonskülönbség miatt jogvesztés oka elő nem fordulhat, és mégis megóvatik a főrendnek hazafiúi jellege; — az összes főrendben létező szellemi erő és hazafiúi emelkedettség a testületi tárgyalásokban feltűnévén a haza előtt, az összes nemzet forró rokonszenve esatlakoznék azon szempontokhoz, miket az ily főrendnek követői minden tekintetbeni függetlenségükben és küldöik kitünő polgárai és társadalmi állásából is következő tekintélyében bírnának, és alig lehet sejteni azon befolyás határát, melyet ekként a haza sorsára gyakorolni fognának.

A második csoportja a felsőházi tagoknak állásuknál fogva bírják széküket. Ezen csoport is a hűbéri államrendszerének maradványa; kerete volt a képnek, sarkkövei az épületnek; — de a parlamenti, és rendi szerkezet, különösen a törvényhozó testületben, annyira különbözik, hogy mi az egyikben szükséges volt, a másokban teljesen értelem nélküli lehet; ekként áll a dolog a felsőházi tagok tekintetében, kik állásuknál fogva lennének olyanokká; a ministereknek sem szükség a tagsági minősítés, mert állásuknál fogva megjelenési joguk alkotmányyszerű; mert azon viszonynál fogva, melyben, mint a kormány tagjai, a tör-

vényhozáshoz léteznek, jelenlétük szükségszerű, de ha e viszony daczára az alkotmány a ministereket nem tette felsőházi tagokká, akkor alig képzelhető más állás, melynek szükséges feltétele, vagy folyománya lenne a felsőházi jogsultság.

Ezen okból az állásuknál fogva oddig jogosult tagokat helyesbben, természetesebben a következő csoportba sorozandóknak.

A kinevezés általi tagokra nézve vizsgálatunk kiindulási pontjául kell vennünk éppen e csoportnak eredetét, kutforrását, a kinevezést.

A kinevezés teljes jelentőségében fekszik a parlamenti rendszernek egyik oly alapja, melyet erődjének fellegváraként tekinthetünk, honnan bel- és kültámadások ellen egyenlő, és egyenlő sikerrel védi, és biztosítja hatalmát.

Kinevezési jogának gyakorlata által nemcsak tehetlenné, teszi az egész felsőházban létező ellenzékét, de sőt biztosan győz ellene minden pillanatban. Kinevezési jog nélkül a parlamenti rendszer felső házat el nem fogadhat, éppen úgy, mint királyt az ellenjegyzési jog nélkül.

A midőn a kinevezési jognak taglalásához, és itéléséhez fogunk, teljes öntudatával tesszük azt annak, miként vizsgálatunk iránya a merő parlamenti rendszer keretén, határain rést tör, és szempontunk e rendszernek fogalmán kívüli téren van.

Ha valjon szabad-e e szempontot választanunk? erre a rendszer emberei feltétlen nemmel felelhetnek; meg van azon sajátság minden rendszernek buzgó hiveiben, hogy eszményüknek feltétlen érvényt tulajdonítani szoktak, és ki annak nem hódol hasonló feltétlenséggel, annak szándoka gyanusittatásnak kitéve van. Azonban ha a művelődés haladás: akkor napunkig még nem volt, és nincs rendszer, mely mint módszere a művelődésnek feltétlen bevezettség-

gel birna, és javítása gondolható sem lehetne. Ezen tagadhatatlan igazságra támaszkodva, és azon czélt tűzve ki, hogy századunk alkotmányozási törekvésének teljes horde-rejét, és minden következését felismerjük, szükséges, hogy szempontunkat a parlamenti rendszer korlátain kívül vegyük — fenmaradván mindenkinek szabadsága vizsgálatunk eredményére saját ítéletét alkalmazni.

Kutatásunk elején az derült fel előttünk, hogy az alkotmányozásnak közvetlen célja nem volt egyéb, a királyi teljhatalom megtörésénél, nehogy az államtagok anyagi fejlődését megrontsa; helyébe az uralkodó párt kormányát juttatá hatalomra, és ezen eredményt a parlamenti kormányrendszerrel biztosítja.

A parlamenti rendszerben a kormányhatalom más hatalmat el nem ismérhet maga mellett — tehát a felsőházét sem, és ezért tartja fen magának a felsőházi kinevezést, melyet a korona fedele alatt önmaga gyakorol, — a királyét sem, és ezért gondolta ki a ministeri ellenjegyzést. Kinevezés és ellenjegyzés a vért, és paizs felfelé, mint pártfegyelem és feltétlen kormányzat lefelé.

Tegyük fel, hogy a kitűzött cél elérésére a rendszer tökéletes, mit a politikus biztosan annak találанд.

Azonban a politikus idealista, eszmény embere, az élet pedig még eddig minden eszményt mással váltatott fel, és ha anyira el nem bizakodik valaki ítéletében, miként az emberiség fejlődésének, az emberiség lehető műveltségének létesülését, valósultságát, a haladás ne továbbját akarná feltalálni, és mindenkivel elhitetni a mai napnak műveltségében: kéntelen leend beismerni, hogy általában még lehetőnek kell lenni a haladásnak. Ha csak annyit is enged meg: van reményünk, hogy sem célunkat, sem szempontunkat meghallgattatásunk előtt feltétlenül el nem ítéltendi.

Ha immár minnagunk beismerjük, hogy a parlamenti rendszer, saját céljának létesítésére teljesen alkalmas, tehát mint módszer tökéletes: hol lehet még haladás? — egyszerűen a célban.

Mihelyt a parlamenti rendszer célját tesszük tárgyává vizsgálatunknak, akaratlanul is kívül estünk a parlamenti rendszer életkörén, az alaknak keretén. Ebben van szempontunk igazolása.

A parlamenti rendszer céljának vizsgálat alá vételét a politikus nem ellenezheti jogosan, mert a politikus volt annak idejében a híbéri rendszernek, volt a teljhatalmú királyságnak, lehet még népuralomnak, sőt dietatornak is embere, — a politikus csak az államnak életét nézi célnak, az alkotmányok, kormányrendszerek között az időszerinti legcélszerűbbet keresi — és így nem feltétlen híve a parlamenti rendszernek. Azon különféle eseményekhez képest, melyeket alkot, kénytelen a kormányrendszerek különféleségének jogosultságát beismerni. És valóban láttuk, hogy a politikusok fejlődése Taleyrand egy rendszernek sem volt annyira ellensége, hogy ellenének esküdt barátjává ne változott volna.

Csak a párt embere feltétlen barátja, változhatlan híve azon rendszernek, melyben uralomra vergődött — és innen magyarázható azon szilárdság, és következetesség, mely csak a pártéletben volt kellőleg kifejlődve, mert kellőleg táplálva, jutalmazva.

Azonban mindkettőnek szempontján felül áll az emberiség szempontja; és ha nem tagadható, hogy századunkban mindinkább hangosabbá kezd vállalni a humanizmus irányának jogosultsága: úgy a párt embere is kibékülhet ezen legmagasabb céllal, mely végre kell,

hogy azon jót is magába foglalja, mi a párt céljának legnemesebb része.

Láttuk, hogy a parlamenti rendszernek célja az uralgó párt érdekének biztosítása. E cél terjedhet és nemesedhet, azon irányban, hogy az érdek nem marad az uralgó párt saját érdeke, hanem mindig nagyobb körű párté, mely utoljára valóban egy ország többségének érdekévé is lehet. De itt van fejlődésének zenitje; ennél tovább nem mehet, mert átesapna a tiszta Democratia rendszerébe, mi ellenese. E természetében felismerhetni az angol praktikus politikai eszményét, mely abból áll, hogy az ország lakói minél nagyobb számának minél nagyobb boldogsága eszközöltessék. Miben találja boldogságát az angol polgár, hogyan juthat a boldogok számába? az az ő gondja; mit tegyen, ha nem sikerül neki oda jutni? azt ő lássa.

Ezen eszménynek valószínűsítésére eszközül szolgál a parlamenti rendszer.

Ki a fentebbi eszménynek hódol, — hódoljon a parlamenti rendszernek, — teljesen rendén találjuk.

De ezen eszménynek nincs annyi ereje, hogy az emberiség szívét teljesen, kivétel nélkül hódolásban tartsa, avagy csak arra is bírja; sőt ellenkezőleg naponta szaporodik azoknak száma, kik látva, hogy az uralgó érdek áldásaiban ott is, hol teljes virágzásban van a parlamenti rendszer, naponta kevesebben részesülnek, hogy az államadósság, az adó, a pauperismus, a testi és erkölcsi romlás óriási mérvben nő, a boldogok száma azon arányban apad, az anyagiság feltartóztatatlanul terjed, a szellemi és erkölcsi erő ritkul, a nemes érzés kihál, az önzés uralg, a pénz urrá tesz, a szegénység barommá; a szabadság kiváltsággá lesz, a közjog nyomorrá; látva hogy azon angol politikai rendszernek nem terem

egyéb virága, mint az, melynek Tyrus, Sydon és Carthagóban is elsepré himporát a sors vihara, mielőtt az emberiség javára bármi gyümölcsöt termett volna: komolyan kezdenek tünődni azon kérdéssel, ha valjon azon cél, melyet a parlamenti rendszer létesíthet, a honpolgárok egy számának, egy részének boldogítása ugyan az-e, mely az államéletnek is célja lehet? — Mi hátafóttan nem tartjuk annak, sőt ellenkezőleg, miután fentebbi vizsgálatunk szerint az állam, mint tagjai akaratának egysége, csak akkor bir tökéletes szerkezettel ha minden tagjának lehetséges akaratát érvényesíteni; ezt téve pedig ésszerűleg nem lehet feltenni, hogy minden tag a maga boldogságát is ne nyilvánítná akarata tárgyául: kéntelenek vagyunk az állam célját addig terjeszteni, hogy minden tagjának lehető boldogítását tekintse feladatúl.

E feladatnak a parlamenti rendszer meg nem felelhet, — ezért kell magát a rendszert fejleszteni, nemesíteni; miután pedig a fejlesztés főleg szellemének kiegészítése által eszközölhető, ennek elemei pedig a felsőházban gyűjtendőek össze: visszakerültünk a felsőháznak második csoportjához, a kinevezésekhez.

Miután a felsőházi tagok kinevezésének alapjául, ha az alkotmányosság a parlamenti rendszer szellemében működik, az uralgó pártnak érdekei szolgálnak: világos, hogy a kinevezett tagok a felsőházban az alsó ház érdekét, szellemét képviselik, és azon felül emelkedniök nem lehet. Ha tehát a kinevezett tagok álláspontját felemelni a parlamenti rendszernél magasabb érdekek kívánatosnak tartják: akkor a kinevezésben kell változásnak történni, mert a kinevezett a kinevezőnek szellemét képviseli. Az államhatalom eddig két helyütt létez a kormánynál és a fejedelelemnél; ha tehát a ki-

nevezési jog a kormánytól elesnék, csak a fejedelem kezébe juthatna. Szabad-e ez, tanácsos-e — e kérdéssel vizsgálatunk egyik legfontosabb tárgya előtt állunk.

Fentebb láttuk, hogy a parlamenti rendszernek a királyság sem feltétele, sem folyománya, — tehát nélküle meglehet. Ha immár a parlamenti rendszert királlyal együtt látjuk létezni, nem szabad feledniük, hogy ott két ellentétes alkatrész létezik egyben. Ellentétek együtt lehetnek két módon, t. i. vagy egyik a másikat legyőzte, és elnyomva tartja, vagy egymást áthatva egy valóvá lettek, az első pusztán együtt lét, a második az egyesülés.

A parlamenti rendszer csak együtt lét a királlyal, — valódi egyesülés, egybeolvadás soha sem lehet.

A parlamenti rendszer egy eszme, az emberiség életében felmerült egy képlet, mely saját életet él, mely önmagában találja célját, és a természet törvénye szerint más eszme ellen védi lételetét.

De a királyság is az.

E kettőnek egybehasonlítása fontos eredményhez vezet.

Hogy a parlamenti rendszer az uralgó érdekeknek az uralgó párt általi élete, uralma, — az feltűnt vizsgálatunk elején.

Mi a királyság fogalma? — sajátságos most keresni a királyság fogalmát, midőn hatalmas Európa legtöbb államaiban megszűnt. És mégis a legmagasabb — az emberiség érdekéből e kérdést tisztáznunk kell, különben úgy járhatnak véle, mint sokan az egésséggel, kik becsét, értékét csak akkor kezdék belátni, midőn elvesztették.

A királyság talán anyi évszázad óta él, a hány év óta a parlamenti rendszer, pedig hosszú élettartam nagy

életerőre mutat; ez is növelheti az érdeket megtudni, mi-
ben rejlik a királyságnak azon elenyészhetlen életereje,
mely az emberiség történetének kezdetétől maig minden
viszályal daczolt, és fentartá magát.*)

Plato és Cabet kora között sok állami eseményképek
keletkeztek, úgynevezett Utopiák, melyeknek szerzői a
legnemesebb szívű, értelem dolgában is kortársaikat rende-
sen legalább is elért férfiak voltak; de valamennyinek ér-
tékét egybevéve nem tartjuk oly behatónak az emberiség
ügyére nézve, mint Stein Lajos felfedezését az államélet
elméletében.**) Ő első deríté fel azon két külön dolognak
fogalmát, melyeknek kölcsönös harcza egymással, mint se-
tétisége a világossággal, az államok életének valódi tartal-
mát kepezik. E két fogalom az államé és a társada-
lomé. Az állam fogalmát akként adja, hogy az összes tag-
jai akaratának egyesülése; a társadalomét, hogy az az
anyagi javak előteremtésére czélzó munkásság rendszere.
Amannak elve a szabadság, mert az akaratok egysége,
mint állam, csak úgy tökélyes, ha az egyes tagok akarata,
miből az képződik, tökélyesítve van. Ezért törekvése, hogy
minden tagját felemelje, szabaddá tegye. A társadalom, értve
a személyes tulajdonra alapuló mai társadalom kereseti rend-
szerét, az érdek által tartatik tevékenységben, értve az ön-
érdeket; és miután fejlődése oda czéloz, hogy mindenki men-
nél nagyobb számú egyéneket vonhasson érdeke előmoz-
dításának működésébe: hatása az uralom és szolgaság vi-
szonya, uralomé azok részéről, kik a javak birtoka által
másokat a függés viszonyába hozzák, szolgaság azokéről,
kik, hogy munkájuk után élhessenek, kéntelenek a függés

*) Lásd: „Die Könige“ von Dr. H. Fr. W. Hinrichs. Leipzig. Coste-
noble 1852.

**) Lásd: „Der Begriff der Gesellschaft.“ Von L. Stein. Leipzig. Ver-
lag von Otto Wigand. 1850.

viszonyába lépni azokkal, kiknél munkájukért keresetet, és ezzel létezési feltételt nyernek.

E két iránynak további fejlődéséből kideríti azon ellenállhatlan kényszerűséget, melylyel a javak birtokában lévő vagyonos osztály kezére kiríti az állami hatalmat, és érdeke szerint alakítja az alkotmányban — kezeli a kormányzatban, megörökítve a viszonyt, melyből hatalma eredt az uralomét a vagyontalan osztály felett.

Azonban az állam fogalmában rejlő erő sem vesztogel, és egyéb, a személy szabadságának kivására célzó törekvési kísérletek után egy időben azon ösztönszerű ötletre jön, hogy az állami hatalmat a vagyonos osztály kezéből kivegyje, és hogy ezt elérje, inkább egy személyt ruház fel az állam teljhatalmával, annyi kincsel halmozva őt el egyuttal, hogy további vagyonosodásra megszűnjék a vágy benne; s miután az állam összes hatalmával és vagyonával rendelkező egyén még csak azon egy vágyat táplálhatja, hogy ily boldog, hatalmas állását maradandón megtarthassa, és utódira átörökíthesse; kénytelen leendő azon egy módhoz nyúlni, mely által vágya teljesülhet, és e mód az állam népességének minden osztálya iránt egyenlő igazsággal, részvétellel, gondozással, ótalommal viseltetni. Így keletkezett a királyság, mint állami képlet, intézmény, vagy alkotmány.

Nem szükség, hogy az államok vagyontalan osztálya ily nyílt és szabatos uton eszközölje legyen cselekvényét, sőt természetes, hogy évszázadok, talán ezredek ösztönszerű vajudása előzte meg a királyság létrejöttét — de hogy eredete főleg, talán kizárólag az alsó, vagyontalan, elnyomatott osztályoknak a vagyonos osztályok uralma alóli menekülés vágyából nyerte első gyökerét, több mint valószínű; hogy pedig valódi fogalma más nem lehet, mint hogy az osztályok kölcsönös uralma, és elnyomatása elleni állami intézmény: ezt határozottan elfogadjuk.

Hogy királyok nem fogták fel a királyság értelmét — nem csoda, midőn látjuk, hogy a 19. századnak oly gazdag szellemi fejlődöttsége volt szükséges arra, hogy a tudomány állapítsa meg végre ezen oly mély, oly kiszámíthatlan hatásu fogalmat.

Kijelentjük ez alkalommal egyszer mindenkorra, miként vizsgálatunk további fogalmában ott, hol király és királyságról leend említés, azt csakis ezen fogalomszerű értelemben akarjuk vétetni.

És most visszatérünk vizsgálatunk egy korábbi eredményéhez. Azt állítottuk fentebb, hogy a parlamenti rendszer csak együttlét a királlyal, vagy királysággal, de valódi egyesülés, egybeolvadás köztük soha sem lehet.

Ezen állításunkat követett fejtegetésünk kimutatá, hogy már ott is csak a fogalomszerű parlamenti rendszert, mint érdek, és párturalmat — és ismét csak a fogalomszerű királyságot, mint a társadalmi osztály-rendszer felett, az állam fogalmát képviselő királyságot érthettük.

De mégis egyesült a király, és parlament itt és ott es egyesülve létez napunkig századok óta — lehet az ellenvetés; megengedjük, és meg is fejtjük. A királyság mint fogalom nem olvadhat egybe a parlamenttel, mint fogalommal; de ezen bizonyos állam parlamentje ezen bizonyos királlyal egyesülhet, mert mint nem fogalomszerűek, csak tüneményeszerűek nem állanak a fogalom magaslatán, sőt alatta, az érdek körében mind ketten. De a hol így volt, el sem maradt a szükségképi következmény, az osztályok éles elválása, a pauperismus nyomora, az anyagiság kinövései.

Térjünk most vissza egy még korábbi kérdéshez, mely fejtegetésünk fonálán felmerült: szabad és tanácsos volna-e a felsőházi tagok kinevezését a királyra bizni?

Mi nem csak szabadnak, és lehetőnek, de sőt szüksé-

gesnek tartjuk, ha a czél az, hogy az állam életének fejlesztésében haladás lépjen be.

A király, ha fogalomszerű hivatását követi, nem pillanatok és osztályok, vagy pártok érdekében, hanem csak az állam érdekében működendő tagokat foghat nevezni, ő, kinek egyedüli érdeke és óhajta, hogy országa boldog, és ez által emléke dicső legyen, nem fogja összes népének hü ragaszkodását, melyben családja uralmának biztossága fekszik, sem pillanatnyi érdek, sem uralgó körök kedvéért kockára tenni; nem lehet soha hajlandó tűrni, hogy elszakolják egy alkalom, mellyel népe boldogságáért táplált vágyának kifejezést adhat; nem teheti, hogy ne lássa miként azok is bámulandják nagyságát, kiknek érdekeit zabolázza, midőn ezt a közérdek kívánja; hogy ha már a végzet királlyá tette, királynak lenni a fogalom legszebb értelmében férfias akarátának egyedüli méltó tárgya lehet.

Látásunk korlátoltságát szívesen megengedjük; de el nem fojthatjuk a vágyat, hogy a látott képnek szint, kifejezést ne adjunk. Európa országaiban a királyság fénye hanyatlóban van; koronákat kínálgatnak. Oka egyedül abban rejlik, mert a királyság fogalma elhomályosult. A parlamenti rendszer nem növelte fényét, midőn hivatása terhét könnyíteni látszott. A parlamenti rendszer kiméli királyát mert használni akarja tekintélyét; de a parlamenti királyhoz a népnek egykori kegyelele nem gyarapodott; sőt azon arányban, melyben hivatása a hatalom köréből a kegyelmi cselekvények körére szorított, vágyaival s reményeivel az uralkodó osztályhoz fordul, és reménye csatkozván, önmagára, önségélyére szorul, és e mélységben fogamzik a forradalom magva.

Ma, midőn az egyház tekintélyének sikeres ostroma után beállhat a tekintélynek teljes megszűnése, midőn az érdek uralma, az önzés divata, az anyagiság járványa

mellett közel állunk a fejlődés egy oly forduló pontjához, melytől a műveltség, és nemesedés iránya visszafordulhat: a civilizáció valóságos nyerevénye volna, a királyságot fogalma fényére feljuttatni, hogy elhárítsuk a társadalmat felbomlással fenyegető veszélyt. Intőleg mutatja Francia, Spanyol és Olaszország helyzete, mily nehéz egy lerombolt szerkezet romjain újat építeni, mely kielégítést, és állandóságot ígér.

Magyarország, melynek legnépszerűbb koszorús költője a legelső magyar embernek tartá a királyt, — melynek népe — rendjei, osztályai hivebben tarták fen, és ápolják maig a királyság iránti kegyeletet, Európa minden országainál, kiszemelve lenni látszik a királyság egykori tekintélyét felséges hivatásának pályájára visszavezetni. A módot erre a felsőházi tagok kinevezésében látjuk.

Képzelnék a királyt azon pillanatban, midőn az országgyűlést egybehívó rendeletével azon férfiak névsorát közli, kiket a nemes érzés, a kitűnő értelem, a fényes tettek teréről az összes nemzet által ismérteket, hálványozottakat királyi követekül a felső házhoz kinevez: és lehetetlen kétkednünk, hogy ezen egy cselekvénnyel a nemzet szívét, bizalmát, lelkesedését megnyerte. Képzelnék a felsőházat, melyben a nemzet legkitűnőbb fiai az ország boldogsága felett királyuk megbízása folytán örködnek: és lehetetlen tagadni, hogy a nemzet jövője elébe nyugodt bizalommal néz.

Képzelnék a kormányt, melynek törvényeit a hazának legjobb, legkitűnőbb fiai helyeslik, és lehetetlen nem hinni, hogy a törvények osztatlan tiszteletben gyakorlandják hatásukat.

Az uralkodó ház nagykorú tagjai, az ország főméltóságai, a zászlósok, a főpapok, a főispánok, kiknek felsőházi tagsága csak a rendi alkotmány maradványaiként, de a parlamenti rendszer szellemében egyáltalán nem igazolható

e módon legillendőbbben és czélszerűbben illesztethetnek a parlamenti felsőház keretébe.

E csoportnak száma egyenlő lehet a többével.

E két csoport csaknem mindazt egyesítné, mi az eddigi főrendi háznak alkatrésze volt. De az állam fogalma további lépéseket jelel ki. Hazánkban az ősi alkotmány létevel egykoru a megyék létezése, és miután a parlamenti rendszer hazánkban megkísérlé azt, mi másutt még meg nem történt, t. i. megyékkal egy fedél alatt meglenni, és így bár fogait, körmeit megtompítva, életét meghagyandja; örömmel fogadjuk a létező politikai élet-elemek sorába. Jogosultsága az élethez abban van, hogy nyólczszáz éves létében folytonosan élő tagja volt a magyar hazának, néha több is, darabja, mely különszakítva az egésztől, olykor az egésznek életét élte. Ez képesíté a magyar megyéket arra, hogy bennük nem csak helybeli érdekek, és rendi szellem, hanem az országnak, a közhazának fogalma, vagy legalább érzete, sejtelme, és ösztöne működött; ezen körülmény, hogy a megyék képesítve vannak a a haza fogalmának szempontjára állni, — alapítja meg hivatásukat a haza dolgába befolyást gyakorolhatni. A merő parlamenti rendszernek képviseleti elvével meg nem férhetne, hogy ugyanazon megyei terület, mely választókerületenként egy alantibb census alapján gyakorolja jogát, megyei egységben egy magasabb censussal egyenlő értékű kényesebb minősítés feltétele mellett gyakorolja azt: már maga a megye eszméje kívül esik a parlamenti rendszer eddigi szervezetén, — de teljesen beleillik azon combinációba, mely szerint a felsőház nem tagja a parlamenti szervezetnek, hanem egy külön, amannak szellemét kiegészítő alkatrész. Saját szempontunkból tehát, az állam összes tagjainak akarategysége lévén, szívesen fogadjuk, sőt keressük ezen, bár hol létezhető, akaratok nyilvánulását;

és minthogy a megyéket különösen képesítve hisszük arra, hogy életük nyilatkozásának alapja, az egész ország érdekének szempontja leendő: hivatva tartjuk a megyéket a felsőházbani képviseltetésre.

Csak ezen uton lehet illő kiegyenlítése azon ellentétnek, melybe a megyék saját választó kerületeik képviselőinek többségével már jutottak, és mely a politikai decorum szabálya ellen, éppen azon alsóháznál nyilatkozott, melynél azon megyéknek képviselői ültek, oly helyzet, mely az azt megengedő rendszert önként elítéli.

A megyékkel egy sorba állítjuk a kerületeket, és kir. városokat, mint egyenjogu törvényhatóságokat.

A törvényhatóságok követői tehát alkalmas elemét képeznek a felsőháznak, mert általuk a szellem, mely a választó kerületekben egyes szikrákként nyilvánul, már lángsugarakká egyesülve törhetne utat nyilatkozásra, és viszont a követteli érintkezés által folyton a haza összes üdvének ösvényére vonatván a törvényhatóságok ezzel is az összes ország szellemének azonosódása nem kevésbé mozdíthatnék elő, mi egyedüli eszköz arra, hogy a törvények a közakarat kifejezéseivé váljanak.

E csoport szinte egyenlő lehetne a többivel.

Még egy elem fejlődik hazánkban, melyet figyelmen kívül hagyni mulasztás lenne, és ez a Nagyvagyon. Kétséget nem szenved, hogy napjaink anyagi törekvése, és a kereseti szellem fűrgesége hazánkban, hol még sok olcsó pusztaföld létezik, és kevés ipari vállalat, e két feltétel szükséges folyományaként számos nagy vagyon képződését fogja előidézni, a mint részben már történt is. Az is bizonyos, hogy állami, és egyházi, valamint egyéb intézeti alapítványok tetemes részét birják hazánk földjének, melyek egyenként a nagyvagyon osztályába sorozandók. Azon hatalom, mely a nagyvagyon birtokában rejlik, és azon szellemi erő,

mely véle karöltve jár, vagy belőle fejlődik, elveszett a közjóra nézve, ha magára hagyatik. Ha a nagy vagyon birtokosa nem közeledhetik a közélet azon forrásához, melyből a közszellem fejlődik, nincs, mi magasbra emelje lelkét a keresetvágy, vagy anyagiság puha ösvényénél. Ellenben minél közelebből hallja a közanya szívének dobogását, annál élénkebb vonzódásának vágya.

Alkalmat kell nyújtani a nagyvagyonnak, hogy magát a közjóra érvényesíthesse; ez alkalom ez idő szerént hiányzik. A kerületi választásoknál a nagyvagyon, természeténél fogva nincs helyén; nem is kívánatos, mert vesztegető hatása miatt a nép idegenkedéssel fogadhatja csak. A törvényhatósági életkor korlátoltsága életerejének aránytalanul csekély tevékenységi tért nyújt. Közvetlen érintkezésbe kell hozni a közügygel, és egy országos testületben egyesíteni, melyből saját követői által képviseltesse magát a felsőházban.

Csoportja a többivel egyenlő lehet.

Ekként négy csoportban alakulnának a felsőház elemei, a királyi követekében, a főrendiekében, a hatóságokében és a vagyonsztályében.

Alig gondolható még elem az államban e négyen kívül, mely ma alkalmas volna önállóan elég alapot felmutatni azon reményre, hogy befolyásának érvényesítésére minden körülmények között elég életerővel fog birni.

A tudomány, vallás, művészet és minden egyéb részlete az emberiségi élet egyenes tevékenységeinek, irányainak e négy csoport egyéniségeiben külön kifejezést nyerhet; merő hivatás és szakképzettség képviselőtének helye nincs egy felső házban, melynek szempontja, mint fentebb kifejtettük, csak kettő lehet: az állam, és az emberiség fogalmából.

Hogy a négy csoportokban nem képviselők, hanem követek vannak említve, nem ok nélkül történt. A képviselők

selő megválasztatása által nem kerületi, hanem országos képviselővé vált, képviselheti az országnak részét, egyetemét, népét, vagy osztályát, nézetét, érdekét, vagy akaratát saját belátása szerint, de mindig mint az egész országnak képviselője szerepel; a csoportok tagja nem érvényesíthet akaratot, csak nézetet, szellemet, azon körnek szellemét, mely által választatott, — és innét két fontos következmény merül fel; — az első az, hogy a csoportnak tagja és küldői közt létező viszony nem zárja ki, sőt magában rejti a lehetőséget, hogy a követ küldőtől utasítást vehessen, — és ebben hatalmas magva rejlik a fejlődésnek. Ha a főrendi és birtokosztály testületi tanácskozása jogos divattá válnék: nem csak fejlődnék szelleme, a nyílt tárgyalás folyamán, de emelkednék is azon hatás és visszhatásban, mely közte és az ország közszelleme közt szükségképen feléledne; a követnek szava országosan ismert testület szellemére támaszkodna, csak nyerhetne nyomatékosságában. A hatóságoknál ugyan azon viszony állhatna; azt el nem torzítani gyakorlatban túlhajtás által — az illetők tapintatának dolga. A királyi követeknél ezen eset nem lenne, de ezek viszont testületi tanácskozásokban előkészítőleg hozhatnának közös megállapodást vezér elveikre nézve.

A másik fontos következmény az, hogy miután a képviselő ház a nép akaratát érvényesíteni van hivatva, a felsőház pedig fentebbi vizsgálatunk egyik eredményeként csak a törvényhozás szellemét kiegészíteni: a felsőház hatásköre addig nem terjedhet, hogy az alsóháznak határozatát feltétlenül megakaszthassa — tehát a király oly törvényt, melyet az alsóház állhatatosan, a felsőház nézete ellen is kíván, szentesítse.

Két fontos ok javasolja ezt: az első az, hogy a képviselői rendszer alapfogalma, a nép akarata, melyet csak az alsóház képvisel, a kellő tiszteletben tartassék — és

ennek legfényesebb elismerése a fentebbi felfogásban van. A második az, hogy a királyi hatalom lehető érvényesítésének még csak árnyéke sem korlátozza a nép akaratának teljesülését, — tehát a király sérthetetlenségének alapja, felelőstől mentességének oka mindenki által fényesen láthatóvá tétetik.

Az eddigi eredmény összegéből eléggé felderítve táltathatik a szempont, melyből egy felsőháznak létezése igazolható és hivatása megállapítható. Szempontunk az emberiség életének fogalma, melyből tekintve, az állam egy fejlődési képlet, melyben az emberiség fogalma nyilvánul.

Ilyennek tekinthető az egyház, a társadalom, a tudományosság mindenkori szerkezetükkel. Az emberiségi erőknek külön törekvései külön működésben nyilvánulnak, külön alakokat öltve magukra; legmélyebb, legbelsőbb tartalmuk az érzelem, értelem, és cselekvés ereje, a szív, ész, és akarat mozzanata, a szép, igaz és jó fogalmának csirái, melyekből fejlődhet a szeretetből folyó testvériség, a tudomány által létesíthető egyenlőség, az erkölcsiségben alapuló szabadság.

Vizsgálatunk tüzetesebb tárgya az állam, mely mint tagjainak akarategysége, az emberiségi erők közül az akaratot képviseli, tehát a szabadság letesítésére van hivatva. De miután a szabadság alapja az erkölcsiség, azaz a szívnek és észnek befolyása az akaratra; miután csak az szabad cselekvény, mely az ész által vezérelt szeretetnek szabad tettében nyilvánul: az állam fogalmában rejlik a vallásnak és tudománynak, vagyis a szeretetnek és értelemnek fejlesztésére vonatkozó kötelezettség is. Ma ezt még csak sejti az állam, ösztönszerűleg teszi valamennyire, de nem tökéletesen; azért pedig nem, mert még maga sem fejlődött ki sem fogalmában, sem alakjában. Fogalmát az élet, és tudomány világa tisztázza fogja, — de a fogalom fejlődésével párhuzamosan kell fejlődni alakjának is.

E tisztán elméleti, de fogalomszerű következtetést igazolja az élet. Az élő nemzedék látja a rendi állam omladékait, látta, bár hanyatló szakában épületét. A történet kerekének élénk csörgését hallja a szellem, még homályos látással is többet bámúl a halandó napjainkban, sem hogy a haladás, néha rohama által fel ne tűnnék előtte. Országok bomlanak, újra alakulnak, trónok, koronák hullanak, és újra felcsillognak; naponta új divat, erkölcs, törvény; mi természetesebb, minthogy változást higyjünk mindentűtt? ez a végzet műve, így volt mindig és így leend; csak egy feladat maradhat ugyanaz: hogy a változás mindig jobbra forduljon.

Ezen forró óhajással nyúltunk a tollhoz, midőn, talán erőnket igenis túlbecsülve, egy állami átalakulás jelentősége, és természete felett a fontolás segélyével önmaguknak számot adni megkísérlettük.

Hazánk helyzete a parlamenti alkotmány hajnala. Hogy napja derült legyen, a fellegeket eltávolítani óhajjuk. Szabadság, és béke töltsék ki óráit, hogy művének sikerét elégszülten nyújthassa át a jövőnek. Hogy működése csak jó sikert okozhasson, — arra volt irányozva számításunk és ere kérjük a szives olvasó figyelmét még egy futó áttekintéssel fordíthatni.

A szabadság ösztöne, vagy öntudata szitá azon állami mozgalmakat, melyek a rendi alkotmányokat lerontották; a szabadság reménye fogadta el a parlamenti rendszert, melyben élete biztosítását keresi; a szabadság féltékenysége áll őrt ajtaja előtt, s várja reménye teljesültét; a szabadság kétségbeesése szétzuzza épületét, ha reménye csalva lesz.

Ezen eset Franciaországban megtörtént.

Europa figyelme a parlamenti rendszer gyarlóságaira fordult. Ezen okból vettük vizsgálat alá a rend-

szer természetét, tartozkodás nélkül nyilatkozva azon ellentétekről, melyek az elmélet és gyakorlat között léteznek. Ezen ellentétek lehető káros következményeinek elhárítására czéloznak javaslataink.

A feladat: biztosítani békét és szabadságot, vagyis elhárítani forradalmat és visszhatást, hogy az alkotmányosság parlamenti rendszere kifejthesse jó hatását.

Utunk ez volt: fentartani a parlamenti rendszert a haza belkormányzatában — kiegészíteni szellemét a haza egész életében — utat biztosítani bárholnan eredő szellemi erőnek, — elhárítani az állami cselekvények egyoldaluságát, — mozgásba hozni a nemzet szellemi egyesülését.

A főrend anyagi és szellemi kincseiben, de főleg nemes önérzetében, a haza népe iránti vonzalmában, mintegy családi indulatában aanyi hathatós eszköze fekszik a nép boldogításának, hogy annak felhasználását legalább megkísérleni kell. Ha mind ez meg sem volna, felébreszteni kellenék, és erre nincs más eszköz, mint módot nyújtani a főrendnek a haza láttára és hallatára, fellépni, nyilatkozni, tenni akként, mint szive vonzalma vezérlendi. Állásának független volta, ismért hűsége a thronhoz, szeretete a hazához, elfogulatlansága minden irányban azon szerencsés helyzetbe teszik, hogy a haladásnak, szellemi téren, legbátrabb előharczosa lehesen; a sziv nemességével hatni annyival inkább van hivatva, mert magas társadalmi állásánál fogva mindenki szemének kitéve, mintegy czélpontjai: nemes és jó tetteik legnagyobb körben jutnak tudomásra és gyűjthetnek ösztönt utánzásra.

A nagy vagyon osztálya hivatva van kiegészíteni a főrend hatását, véle egy sereg másik szárnyát képezni,

ugyis mint tartalék amazt kiegészíteni. E két elem érintkezését az élet már eszközlé, hogy az érintkezés mindkettőre egyesítőleg, és ezen egyesülés a hazára üdvösen hason: ezen osztályt is a nyilvános működés terére szükség állítani.

A nyilvános életnek felemelő hatását az egyén kedélyére, és erejére felhasználni a törvényhozó elutasíthatlan feladata. Ha nem volna még általában elterjedve az állam fogalmából szülemelő szellem ezen osztályban: a nyilvánosság terére való állásból önként bekövetkezend, ösztönszerűleg feltalálja az érzés azon pontot, melyen másnak érzésére hathat és ezen osztály kitünő értelmi képzettsége feltalálja leghamarább az utat, melyen hazafiúi érzetét, az ország népével, az értelem ösvényén vezérhez illő tájékozottságát a haladással megérteti, érezteti.

Nem kell mély kutatás annak felértéséhez, hogy miért talál a visszhatás minden szabadsági mozzanat ellen minden országban az Aristocratiában és a vagyonos osztályban legkészebb s leghathatósbb szövetségeseket — mert a szabadsági irány vezérlői azon tévedésben voltak, hogy Aristocratia és nagyvagyon a szabadság fogalmával ellentétben vannak; legfőbb ideje, hogy e gyászos előítéletből kibontakozzanak, kiknek államok sorsának elintézésére befolyásuk van, — nem a meglett Aristocratia, és nagyvagyon, — csak az oda törekvő lehet a szabadságnak ellene, vagy ellenese, vagy ezek kezében eszköz a szabadság elnyomására.

A midőn tehát e két elemet a nemzet állami életének szervébe illesztettük, azon kívül, hogy lehetetlenítve van visszaesésük a visszhatás körébe, a fejlődés és haladás legkiválóbb előharcosainak szerepére vannak hivatva.

És még sem korlátozzuk a parlamenti rendszer erejét, — mert felfüggesztő hatást a felsőház befolyásának nem

követelünk. Ha ez megadatnék, természetes, hogy a parlamenti rendszer a felsőháznak létele ellen élethalál harcot vivna — míg vagy meg nem semmisítné, vagy legalább természetéből ki nem venné azzal, hogy tömeges kinevezések által többségét kénye szerint alkotná. Mi kifejtettük, miként a felsőházat azért óhajtjuk, hogy kiegészítse a törvényhozás szellemét, — tehát valódi veszteségnek tartanók a felsőház hiányát; de még nagyobbnak azon állélt, azon hazug életet, mely a felsőház sorsa, ha a kormánynak hatalmában van szellemét kényére alkotni, másítani, igazgatni.

A hatósági követek a parlamenti kormánynak valódi nyerevényként tűnendhetnek fel, mert bennük mutatkozik a megyék életének hévmérője, mire a kormánynak tekinteni kell mindenkori tájékozásánál.

A királyi követek csoportjában hatalmas erkölcsi támaszt nyer a parlament, ha intézkedesei általa helyeseltetnek, — a legdrágább kincset, a jóbarát őszinte komoly szavát, ha elvétett ösvényen volna. E csoport függetlensége igazolja nyilatkozatának őszinteségét, a koronához és hazához hűsége, tanácsa, mint ezéljai tisztaságát. Ily elemet bármely rendszernek törvényhozásában csak kívánni lehet, a parlamentinak kell, hogy saját ezéljai tisztaságát ezen óhajtás által igazolja.

Igaz, hogy javaslatunk szerint a királyság tekintélye megszűnendne feltétlen rendelkezésére lenni a parlamentnek, miről még az erős angol parlamenti kormány sem volna hajlandó lemondani, mi nélkül talán fenállani sem volna képes, — de itt, legbensőbb meggyőződésünk szerint forduló pontjához ért a szabadság haladása. Ha a parlamenti rendszer teljesen hatalmába ejti a királyságot, ha feltétlenül rendelkezik a korona tekintélyével: nyomban érdek, osztály-uralommá válik azon hatalom, mely addig a szabadságnak, a haladásnak hatalma volt. Ezért

e pontnál bizzuk önmagára saját sorsát. A király vetoja ne tegye képzeletivé a parlament törvényhozói jogát, de a parlament ne ránthassa saját bukásába a királyságot, — így mindkettőnek szabadsága biztosítva van, és egyiknek sorsa sincs függőben a másiktól.

A király legnagyobb szerencséjében sem árthat a parlament jogának, — a parlament legnagyobb szerencsétlenségében sem okozhatja a trónnak baját. E kölcsönös függetlenség a külön működésekben, és mégis azonossága a czélnak, mely a béke és haladás, ez magasabb értelembeni egyesülése a fejedelmi — és népuralomnak.

Ebben fekszik oka eltérésünknek a parlamenti rendszer merő alakiságától. Az emberiséget, valamint az államokat fejlődő lényeknek ismervén, el nem fogadhatunk feltétlen jogosultságú politikai, államszervezeti alakot, — tehát a parlamentit sem; javulni, fejlődni annak is kell, de a mint a fejlődés útja jó, vagy bal: a sors is akként érintheti életét. Nem akarhatjuk, hogy egy alaknak sorsához egy népek sorsa legyen kötve; fejlődjék önmagából, saját ereje által, de ne kívánja a létező alakzatokat saját talajának táplálékául lába alá tiporni, — a királyságnak hivatása még hosszú időre terjed, a királyság még lehet megmentője, vagy bírója a parlamenti rendszernek — a királyság társadalmi intézmény, korábbi minden államnál, s túlélendő minden alkotmányt.

Olyan kerület, melynek választottja országot képvisel, — és oly országos képviselő, kit egy kerület választ — két oly ellentétnek átalakjai, oly rémek a szellemi világ honában, melyeket a parlamenti rendszernek elűznie, melyeknek helyébe valóságot, életet, igazságot kell helyeznie. A míg ez meg nem történendett, a parlamenti rendszer életképessége a tudomány által elfogadva nincs.

Ellenben a királyságot a tudomány, a társadalmi élet

tusáin magát átküzdő szabadsági elv védszerének ismérte fel — és mint ilyennek életét óbajtjuk, óvjuk, védjük.

Ha a koronák viselői sokszor fel nem ismerték hivatásuk tárgyát: rendesen megadóztak hatalommal, tekintéllyel fénnel, dicsőséggel.

Minden élethalakban lehet boldogság, és nyomor. A multnak fájdalmain tanul a halandó, és minél mélyebben érzi tévedése súlyát, annál több sikerrel használja erejét kedvező helyzete visszaáltával. A királyság eleget szenvedett, hogy azon reményt táplálhassuk felőle, miként ezentúl sorsát a legmagasabbhoz kötendi, mit halandó felfogni képes: az emberiség ügyéhez. — E helyzetben állami alakok iránt csaknem a közönyösség nyugalmával viseltethetik, mindig csak azt emelve fel, mi szép, igaz, jó, mi emberi.

Hogy ily királysággal a parlament ne csak megférjen, de czélban, törekvésben egybe forrjon legfőbb óhajításunk.

Lehet azonban, hogy mindkettő még ez úton is téved — és e lehetőség ajánlja, hogy egyik se kösse sorsát a másikéhoz. A királyság hibázhat abban, ha aspiratiói túlmennének azon erkölesi befolyásnál, mely felfogásunk szerint belügyekben egyedül illeti; akkor el nem kerülhetné, hogy parlamenti tetsz királysággá válland a haladás kárára, de ezen esetben fentartja a békét a parlamenti rendszer ereje. A parlament hibázhatna abban, ha kormányzati jogosultságát uralmi aspiratióvá változtatná; ekkor veszélyezve lehetne a parlamenti rendszer, — de megmaradhatna az alkotmányosságnak egy más alakja, mely ismét megmenti a békét. A békével a szabadság karöltve jár, — e felfogás alapja óhajításunknak a király és parlament kölcsönös függetlenítése tekintetéből egymás irányában.

A királyság túlkapásaitól kevésbbé lehet tartani, mert

egy részről érzi, hogy a siker eszközeivel közvetlenül nem rendelkezhet; és ha mégis megesnék bekövekezése: egy ország közvéleménye és akaratnyilvánítása azonnal lefegyverzi, és teljes tehetetlenségre szorítván őt, a béke felbomlását biztosan elhárítja. Példák reá a két utóbbi francia király, és a csak mai spanyol eset.

De a parlament uralmi vágya elháríthatlanul a béke felbomlását okozná, mert érvényesítője egy egész párt és pedig a hatalom birtokában létező lenne, melyet pusztá akaratnyilvánítás nem, — csak az ellenes pártnak fegyvere szoríthatna le a hatalomról; pártviszály pedig a törtenet eddigi tanuskodása szerint az államoknak sőt népeknek rendesen halálos nyavalyája; példa Lengyelország a múlt században és az 1848-ik évi francia köztársaság.

A királyságnak a parlamenttől függetlenítése őszintébb, és ez által erkölcsibb viszonyok létesülését teszi lehetővé.

A parlamenti hatalom minden intézkedését a korona fényében kívánja előtüntetni, főbb hivatalnokait a királylyal neveztetni, ítéleteket annak nevében mondat — csak kápráztatás, mely kétfelé árt; ha jó a siker, elveszti benne érdemét a parlamenti kormány; ha rossz: a királyra van háritva a felelőség; a kormánygépezetnek mai átlátszó működéséhez e modort alig lehet illőnek találni.

Tartsa meg a kormány minden szerencsés intézkedése érdemét, csak abból virul babérja; a korona fényét az uralkodó jó szándoka, népe iránti szeretete tartja fen, mit sem kinevezéssel, sem ítéletmondással napjainkban nem szerezhetne meg.

A kegyelmi tények gyakorlása sem személyes királyi hivatás, — káplánja és bírása által is jól eszközöltheteti. Békét biztosítani népének, a mig csak lehet, és ha kell, harczban diadalt, — ez méltó feladata a királynak; a kölcsönös szeretet érzetét táplálni az osztályok közt, az érte-

lem fejlesztését általánosítani, a szabadságot erkölcsi alapon biztosítani fejedelmi hivatás; népének szeretetét, háláját, hű ragaszkodását ez szerzi meg. Igazságosan kormányozni, bölcsen intézni, sikeresen működni a kormány feladata. Mindenki saját útján szedje érdeme koszorúját.

Az államhatalom fogalmában rejlő részletek czélszerű felosztása alapeszméje minden alkotmánynak.

Az eszme nem új, élt már az ódonkor államaiban, fejlődött a középkorbeliekben, és az alkotmányozás azon törekvési irányában, mely a 17. században az angol parlament rendszerét teremté, részünkre Montesquieu és Bentham által dogmává tétetett, és orthodox alakot öltött. Ez sem új jelenség, mert megelőzte benne az államot az egyház, itt a szeretetből lett egy rendszeres hittan, — amott a szabadság ösztönéből tudományos rendszer. Mindkettőnek hibája egyenlő lenne, ha túlzott elvontsága eltávolitná az élet egyszerű igényeitől, mely minden nap újul, mert halad, tehát örökre feltétlen alakot nem tűrhet el. Ha ösztönszerűleg kiérzi a hivek egyrésze, hogy a csalhatatlanság czikke volna azon forduló pont a vallási élet pályáján, melytől kezdve az a dogmától az élet felé visszafordul: úgy közel álló dolognak vehetnők, hogy a politikai ösztön a parlamenti rendszer csalhatatlanságának czikkétől is az élet gyakorlati igényeinek kielégítésére létező tények felé nagyobb érdekléssel vissza fordulna, hogy azok segítségével új eszményt állitson magának.

Miután pedig a tanácskozás stadiumában a vélemény szabad nyilvánulása csak hasznot, de kárt sohasem okozhat: azon hittel zárjuk be vizsgálódásunkat, hogy közzétételétől a hazafiui jó akarat érdemét nem fogja megtagadni a szives olvasó.

D^e BALLAGI GÉZA.

Értelemzavaró nyomtatási hibák :

6-dik	oldal	8.	sor	alul	„különbözők“	helyett	„különböző“
61.	”	16.	”	”	„bölcészet“	”	„bölcészeti“
63.	”	8.	”	felül	„értelem“	”	„érzelem“
79.	”	16.	”	”	„az“	”	„azt“
84.	”	16.	”	alul	„eseményekhez“	”	„eszményekhez“
87.	”	5.	”	”	„járhatnak“	”	„járhatnak“
95.	”	3.	”	”	„fogalmából“	”	„fogalma“
95.	”	8.	”	”	„egyenes“	”	„egyes“
96.	”	17.	”	”	„támaszkodna“	”	„támaszkodva“
